

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Första kammaren. Nr 12.

Lördagen den 11 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Swartz* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till ändrad lydelse af § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen; och

2:o) angående beredande af pension eller understöd åt obotligt sinnessjuka lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor.

Justerades protokollet för den 4 i denna månad.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning af väckt motion om rätt för ledamot af Riksdagen att under pågående riksdag åtnjuta ersättning för visst antal resor till och från hemorten;

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjunde hufvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet; och

nr 18, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående aflöningsfyllnad åt vikarien för tjänstledige kassören och bokhållaren i fångvårdsstyrelsen *Walter Engblom*; äfvensom

lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning af väckt motion om tillägg till 37 § lagen angående stadsplan och tomtindelning.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran bevillningsutskottets nästlidne dag bordlagda betänkande nr 8 äfvensom jordbruksutskottets samma dag bordlagda utlåtande nr 22.

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets den 8 och 10 innevarande mars bordlagda utlåtanden:

nr 8, i anledning af väckt motion om upphäfvande af 43 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet; och

nr 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade bestämmelser rörande den kommunala beskattningen af boställen,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å sön- eller helgdag.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 8 och 10 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 10, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 17 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet.

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 28, hade herr *Forssling* hemställt, det Riksdagen ville för sin del antaga följande ändrade lydelse af § 17 i förordningen om kommunalstyrelse på landet:

»Tre ordinarie kommunalstämmor skola årligen hållas: — — — — — äfvensom af revisorer.

Dessa ordinarie stämmor skola hållas å sön- eller helgdag. Den, hvilken — — — — af sagda förvaltning.»

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade skäl hemställt, att herr *Forsslings* ifrågavarande motion ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herrar *Nyström, Uppström, Berger, af Callerholm, Ericsson, Berg, Edén* och *Johansson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen i anledning af förevarande motion måtte för sin del besluta, att § 17 i gällande kungl. förordning om kommunalstyrelse på landet skulle erhålla följande lydelse:

§ 17.

Tre ordinarie kommunalstämmor skola årligen hållas: — — — — — äfvensom af revisorer.

Ordinarie kommunalstämman i december äger besluta, huruvida de ordinarie kommunalstämmorna eller vissa af dem under det nästföljande året skola utsättas till sön- eller helgdag.

Den, hvilken — — — — af sagda förvaltning.

Herr Hellberg: Den föreliggande frågan synes mig vara icke blott mycket aktuell och ganska viktig utan ock så att säga en samvetsfråga för dem, som genomförde 1907 års rösträttsreform.

Före denna reform var som bekant förhållandet det, att endast ett fåtal, de förmögna och myndiga inom kommunen, hade bestämmanderätten i kommunens angelägenheter. På grund däraf kunde det vara mer eller mindre likgiltigt, till hvilken dag och hvilken tid kommunalstämma utsattes, ty bland de förmåner, som förmögenheten medför, är ju också en större ledighet. Nu äro förhållandena andra. Meningen med rösträttsreformen skulle väl vara, att flertalet röstägande allmänt må kunna delta i och inverka på kommunens angelägenheter, och att det må beredas dem enligt den 40-gradiga skalan proportionerad representation i landsting och Första kammaren. Men detta kan röst-rätten naturligtvis åstadkomma blott i fall den verkligen kan användas. Och detta åter beror för mångas del ganska mycket på, om stämmorna utsätts till sådan dag och sådan tid, att flertalet röstägande kan besöka dem. Utsätts de så, att detta är alldeles eller i det närmaste omöjligt, blir naturligtvis rösträtten för somliga endast en rätt på papperet.

Kommunalstämmans ordförande har nu rätt att efter behag bestämma dagen för stämmorna, d. v. s. han har makt att sörja för att så långt möjligt alla röstberättigade kunna använda sin rösträtt eller att beröfva en större eller mindre del af dem denna rösträtt. Jag tycker därför, att det är en samvets sak för dem, som genomförde reformen år 1907 att förebygga, så långt detta kan låta sig göra, att en ordförande tar bort en rätt, som Riksdagen har gifvit.

Nu svarar man kanske, att detta förekommer icke i verkligheten. Jo, det förekommer nog. Motionären har framhållit, huru vanligt det är, att stämmor utsätts på söckendagar, och hur detta för en stor del af de röstberättigade medför mycket stora svårigheter att bevista stämmorna. Jag har själf en liten erfarenhet i saken från landstingsvalen inom mitt län förliden vår. Dessa val förrättades under senare delen af mars, och då fogade det sig så, att under denna hälft af månaden inföllo både vårfrudagen och påsken. Man hade alltså två synnerligen lämpliga »lätthelgdagar» att använda till val, Marie bebådelsedag och annandag påsk. Och dock inträffade — jag har tittat igenom förteckningen öfver valdagarna från i fjol — att valen i inte mindre än 16 kommuner bland ett 80-tal utsattes till en ganska olämplig hvardag — jag medräknar därvid icke vårfruafton eller påskafton, utan andra hvardagar, som togos till valdag, och stämmorna utsattes ofta att börja kl. 11 f. m. eller 2 e. m., alltså midt på dagen. Det förekommer således visst, att ordförande

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å sön- eller helgdag.
(Forts.)

*Om ordinarie
kommunal-
stämmas
hållande å
sön- eller
helgdag.
(Forts.)*

utsätta stämmorna på dagar, som äro synnerligen olämpliga för det stora flertalet af kommunens medlemmar.

Nu invänder kanske någon, att detta dock är undantagsfall och tillägger kanske, som i går en ledamot af konstitutionsutskottet, att vi lagstifta icke för undantagen utan för regeln. Men lagstiftades det endast för regeln, så skulle en stor del af våra lagar vara öfverflödiga. Lyckligtvis äro förbrytelser icke regel utan undantag, men ändå är strafflagen icke öfverflödig. Jo, just för undantagsfallen är det en lagstiftning som denna behöfs. Såsom jag visat, äro undantagsfallen icke så få, och man kan mycket väl tänka sig, att i den skarpa partiklyfning, som blir en framträdande följd af proportionalismen, kan under partilidelsens inverkan det bli en mycket stark frestelse att på ett skenbart så oskyldigt sätt som genom att bestämma viss dag för stämmorna försvaga ett motpartis inflytande. Detta är en ganska ömtålig sak, ty proportionalismens idé innebär, att så vidt möjligt alla olika meningsskiljaktigheter skola komma till sin rätt, och om äfven ett jämförelsevis litet hinder lägges i vägen för ett partis uttryckning till valurnorna, kan det öfva inverkan. En enda kommun kan afgöra utgången i en hel valkrets, en valkrets kan afgöra platsfördelningen i landstinget, och en plats i landstinget kan afgöra platsfördelningen i Första kammaren.

Nu skulle man kunna säga, att en ordförande, som missbrukar sin makt, blir snart afsatt. Det kan hända, att han blir det, men det är visst inte säkert. Ty det kan mycket väl tänkas, att han har flertalet medlemmar af kommunen för sin mening, och då blir han icke afsatt. Det kan äfven hända, att han har flertalet per capita räknadt mot sig, men flertalet efter röststyrkan för sig. Det kan till och med hända att, äfven om han har flertalet både per capita och efter röstetal mot sig, han just genom att välja olämplig stämmodag kan eludera den makt, som stämmans flertal eljest skulle hafva utöfvat.

Af detta framgår, synes mig också, att reservanterna, som verkligen vilja råda bot för det missförhållande, som af motionären framhållits, icke hafva funnit något säkert sätt härför, då de föreslagit att åt stämman själf öfverlämna att bestämma dagen. Det beror på, huru en verklig eller tillfällig majoritet inom stämman är sinnad, om detta har någon effekt eller icke. Jag vill visserligen tro, att i flertalet fall stämmans majoritet, den må vara tillfällig eller verklig, skulle visa sig oväldig. Men undantagsfall kunna äfven härvidlag mycket lätt tänkas, och det är sådana fall det gäller att förebygga.

Men finnes det då något sätt att förebygga detta? Ja, motionären har visat ett sätt, som synes mig ganska effektivt, nämligen att i lag föreskrifva, att stämman skall hållas på sön- eller helgdag; ty i allmänhet äro sådana personer, som icke kunna komma

ifrån på hvardagar, lediga att bevista stämman, om den hålles på sön- eller helgdag. Men det torde på sina ställen ännu finnas människor med gammaldags uppfattning, hvilka anse, att ett sådant påbud skulle strida mot sabbatens helgd, och dem skulle man stöta genom att göra söndagen till valdag. Det kan också hända, såsom jag hört uppgifvas, att på många håll en viss hvardag, t. ex. tredjedag jul, är sedan gammalt vedertagen stämmodag, och att det därför är olämpligt att aflysa den.

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å sön- eller helgdag.
(Forts.)

Utskottsmajoriteten afslutar sin motivering med ett allmänt uttalande om önskvärldheten af ett lifligt deltagande i stämmorna och vikten af att ordföranden tillmötesgår flertalets önskan i fråga om stämmodag. Detta är ett mycket behjärtansvärdt uttalande; skada blott att det är så ofantligt platoniskt, och att verkningarna däraf helt visst komma att blifva ungefär lika med noll. Det kan antagas för gifvet, att endast ett mycket litet antal kommunalstämмоordförande ens få kännedom om detta uttalande, och äfven om någon skulle få kännedom därom, finns det icke den ringaste garanti för, att det kommer att anses såsom något bud, hvarefter han känner sig skyldig att rätta sig.

Mig förefaller det, att man borde kunna sätta in i lagen ett principiellt påbud för ordförande att välja dagen med hänsyn till flertalets bekvämlighet. Ett sådant påbud kunde formuleras t. ex. så här: »Stämman skall utsättas helst till sön- eller helgdag och i hvarje fall till sådan dag liksom till sådan tid på dagen, som för flertalet af kommunens röstägande medlemmar kan anses lämpligast.» Ett sådant förslag synes mig falla inom motionens ram. Vill man sedan fullständiga det med det förslag, som det reservanterna för sin del framställt, att tiden för de ordinarie stämmorna kan bestämmas på sista stämman för året, finnes icke något hinder för det.

Jag skall emellertid icke framlägga detta förslag; jag skall icke ens, såsom annars läge närmast till hands, yrka återremiss. Ty jag vet, att det tjänar icke någonting till. Jag har nämligen den bestämda öfvertygelsen, att hvad helst som yrkas från vårt håll blir förkastat i bergsäker förvissan, att icke något godt kan komma från Nasaret. Men det är dock uppenbart — minsta eftertanke säger det — att det endast kan ligga i högerpartiets sanna intresse att visa verkligt god vilja i denna sak, som jag tillåtit mig kalla för en partiets samvetssak. Ett missförhållande, sådant som det af motionären framhållna, länder ju partiet till fördel, och då uppstår af sig själf den misstanken, att partiet i själ och hjärta gärna ser, att detta missförhållande får fortfara. Men den misstanken kan sannerligen icke aflägsnas genom några dygdiga ord i motiveringen, åtföljda af en hemställan om »ingen åtgärd» i klämman.

Herr Trygger: Fastän någon af reservanterna ännu icke

*Om ordinarie
kommunal-
stämmas
hållande å
sön- eller
helgdag.
(Forts.)*

gjort sin mening gällande, vill jag dock begagna tillfället att säga några ord med anledning af den siste ärade talarens yttrande. Han gjorde gällande, att för dem, som genomförde rösträtsreformen, skulle det vara en samvets sak att se till, att den blefve en reform icke bara på papperet, utan äfven i verkligheten. Jag måste säga, att jag från det håll, som den ärade talaren representerar, i allmänhet funnit en alltför stor omsorg om vårt samvete, men att jag skulle föredraga, att han endast hölle vakt om sitt eget.

Se vi på denna sak, är det klart, att det är af stor vikt, att så många som möjligt, hvilka hafva rösträtt, blifva i tillfälle att utöfva den. Detta har konstitutionsutskottet i sitt utlåtande uttalat. Men en ovillkorlig föreskrift, att de ordinarie stämmorna skola hållas på sön- eller helgdag, kunde komma att utesluta många bland de förut röstägande, hvilka icke gärna vilja använda sön- eller helgdagar till stämmobesök, därest det icke är alldeles nödvändigt. Och jag tycker, att dessa hafva lika stor rätt till aktning för sin uppfattning som de nya valmän, angående hvilka den ärade talaren yttrade sig. Han gjorde gällande, om jag förstod honom rätt, att proportionalismens idé fordrar, att alla meningsriktningar komma till sin rätt. Då kan jag icke inse, hvarför man skulle utesluta den meningsriktning, som anser, att man icke i onödan bör hålla stämmor på söndag. I en massa kommuner har man icke velat hålla stämmor på söndag; jag vet således icke, hvarför lagstiftningen skulle tvinga dessa kommuner till en sådan åtgärd.

Konstitutionsutskottet har icke heller kunnat biträda reservanternas förslag, som går ut därpå, att decemberstämman skulle afgöra, huruvida alla eller någon af det följande årets ordinarie kommunalstämmor skulle hållas på sön- eller söckendag. Orsaken härtill är, att det då är för tidigt att afgöra, hvilka dagar i hvarje fall äro de lämpligaste. Om det är anledning antaga, att förhandlingarna på en stämma skola blifva långvariga, är det icke lämpligt att utsätta den stämman till en söndag, så att den ovillkorligen måste ajourneras till annan dag. I sådant fall är det bättre att från början utsätta den till hvardag. Man kan tydligen ej på en söndag hålla stämman under gudstjänsten för att vinna en längre tid, och sålunda är det opraktiskt att gå till väga på det sätt, som reservanterna föreslagit.

Härtill kommer en annan sak. På decemberstämman skulle det ofta blifva en strid mellan de olika meningsriktningarna angående dagen för stämmorna, och åtminstone på åtskilliga ställen skulle den striden sannolikt tagas upp ånyo på hvarje decemberstämma, huruvida man under det följande året skulle hafva kommunalstämmorna på söndag eller hvardag. Detta är en ytterst betänklig sak, helst om decemberstämman hålles på söndag. Då

den i så fall icke kan börja förrän efter gudstjänstens slut, blefve resultatet ofta, att den måste ajourneras.

Den ärade talaren tillade, att utskottets uttalande, att kommunalstämmans ordförande bör så vidt möjligt tillmötesgå en inom kommunen befintlig allmän uppfattning om tiden för stämmans hållande, endast vore platoniskt. Jag tror icke, att så är förhållandet, och skulle de, som i likhet med den ärade talaren ifrå för att stämmorna så vidt möjligt hållas på söndag, verka för att detta uttalande blir känt, så får det nog den verkan, som bör tillmätas detsamma.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Hellberg: Det kunde kanske anses öfverflödigt att svara på det som herr Trygger anförde mot mig, då jag förmodar, att hvar och en, som hörde hvad jag sade, gaf akt på att jag icke framställde något yrkande om, att stämmorna ovillkorligen skola hållas på söndag, och detta just därför, att det finns personer, som af religiösa betänkligheter icke kunna vara med om en sådan anordning. I det skisserade förslag, som jag framställde, uttalas blott, att stämmorna helst böra utsättas till sön- eller helgdag, men i hvarje fall till sådan dag, som lämpade sig för flertalet. Herr Tryggers anmärkning riktade sig således mot något, som jag icke sagt, utan som jag tvärtom fritagit mig från.

Beträffande konstitutionsutskottets uttalande i motiveringen, så är det ju möjligt, att det på något håll kan öfva någon verkan, men jag tror, att i det stora hela blir denna verkan mycket ringa.

Herr Berger: Jag skall be att få yttra några ord till förmån för den första vid betänkandet fogade reservationen. Vi åtta reservanter hafva hvarken kunnat följa utskottet eller motionären. Med den sistnämnde hafva vi icke kunnat instämma, emedan det på många orter skulle uppfattas såsom ett obehörigt ingrepp från statsmakternas sida gentemot kommunerna, om det bestämdes, att de tre ordinarie kommunalstämmorna ovillkorligen skulle hållas på sön- eller helgdag. Reservanterna hafva icke heller kunnat gå med på utskottets hemställan. Såsom förut påpekats, har visserligen utskottet gifvit kommunalstämмоordförandena en admonition, då utskottet säger, att utskottet vill »framhålla vikten af att vederbörande ordförande i kommunalstämma så vidt möjligt tillmötesgår af kommunens medlemmar mera allmänt uttalade önskningsar i fråga om valet af dag för stämmas hållande för att därigenom bereda det stora flertalet tillfälle att närvara vid förhandlingarna». Jag tror dock i likhet med den förste ärade talaren, att det icke är nog med ett sådant där uttalande af en from önskan, utan en lagstiftning i ämnet

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å sön- eller helgdag.
(Forts.)

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å sön- eller helgdag.
(Forts.)

är nog nödvändig. Det finnes utan tvifvel på många håll bland de styrande i kommunerna en obenägenhet mot att sätta ut kommunalstämmorna till söndagar. Finnes det nu en sådan obenägenhet — och den kan ju vara berättigad och grundad på verklig öfvertygelse — och äro tillika meningarna inom kommunen delade om, huruvida kommunalstämmorna böra hållas på söndag eller söckendag, är det icke så underligt, att ordföranden utsätter stämmorna till söckendagar. Det kan ju mången gång vara svårt för ordföranden att utrona, hvilken åsikt har de största sympatierna, och det är därför möjligt, att han låter sina egna sympatier få öfvertaget vid frågans afgörande. Vid sådant förhållande är det behöfligt att i lagen tydligt stadgas, att det är stämman och icke ordföranden, som ytterst har bestämmanderätten.

Om någon nu skulle invända, att ordföranden i regel har tillräcklig kunskap om önskningarne i kommunen, måste häremot göras gällande, att stämman vet bäst själf hvad den vill, och att det är stämmans vilja, som bör vara afgörande, kan väl knappt bestridas. Emellertid kan stämman enligt reservanternas förslag helt och hållet, om den vill, öfverlämna åt ordföranden att bestämma i saken. Förslaget innebär blott, att stämman *äger* besluta, huruvida de tre ordinarie kommunalstämmorna eller vissa af dem skola hållas på sön- eller helgdag.

Det synes mig, som om det mången gång skulle vara till stor fördel för ordföranden att blifva fri från bestämmanderätten i denna fråga. Det är ofta mycket svårt för honom att veta, hvilken den allmänna meningen är, då somliga personer, som han talar vid, föredraga söndag, andra hålla på hvardag. Det borde därför kännas såsom en lättnad för ordföranden att slippa ifrån bestämmanderätten, detta så mycket hellre som han i de tvifvelaktiga fallen alltid riskerar att blifva beskylld för partiskhet, huru han än beslutar. Sätter han ut stämman på en söndag, säga kanske storfyrkarnas män, att han är partisk; sätter han ut den till en söckendag, anses han kanske af småfolket för partisk.

Jag ber att här få tillägga, att reservanternas förslag innebär ett skydd icke blott mot en ordförande, som mot menighetens vilja sätter ut stämmorna till söckendagar, utan äfven mot den ordförande, som mot en bestämd folkmening sätter ut dem till söndagar. Ordinarie decemberstämman kan nämligen enligt reservanternas förslag besluta, att stämmorna ej skola hållas på sön- eller helgdag.

Jag tycker, att reservanternas förslag är så rimligt och så moderat, att Första kammaren borde kunna reflektera på det samma. Jag yrkar därför bifall till den af herr Nyström m. fl. afgifna reservationen.

Herr Göransson: Som vi alla veta, var förut i kommunalförfattningarna ovillkorligen stadgadt, att ordinarie kommunalstämmor icke finge hållas på söndagar. Detta har sedan blifvit ändradt så, att kommunerna ha frihet att hålla dessa stämmor antingen på söndagar eller på hvardagar. Nu har motionären här yrkat, att det skulle bli en ovillkorlig föreskrift, att dessa stämmor skulle hållas på söndagar. Jag kan för min del icke finna, att detta skulle vara någon förbättring af de nuvarande förhållandena. Jag anser, att det är bättre, att det råder frihet därvidlag, så att man får reglera efter omständigheterna. Det kan väl icke gärna komma i fråga, äfven om en stämma hålles på en söndag, att man börjar stämman förr än efter gudstjänstens slut, och i sådant fall kan det hända — jag vet exempel därpå — att en stämma börjat kl. $\frac{1}{2}$ 1 e. m. och fortgått ända till kl. 6 på morgonen därpå. Under sådana förhållanden anser jag det vara bättre, att man kan få börja stämman på morgonen och sluta den, när det blir kväll. I hvilket fall som helst, anser jag det vara mindre lämpligt att i vår tid, då man sträfvat efter frihet på alla områden, stadga, att en kommunalstämma ovillkorligen skall hållas på en söndag. Dessutom kan ju finnas personer, som af samvetsskäl anse sig förhindrade att bevista en stämma på en söndag.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wester: Jag hade icke tänkt yttra mig i denna fråga, men sedan min ärade kamrat på värmlandsbänken haft ordet, är det ett nöje för mig att svara honom.

Han framhöll i början af sitt anförande, att det för kommunalstämmoordföranden vore en samvetsfråga att utsätta dessa kommunalstämmor till lämplig tid. Ja, det vill jag gifva honom rätt uti. Jag har mången gång känt det så, och att det varit svårt att välja den allra lämpligaste tiden, då ju församlingsbornas deltagande i stämman är beroende af den tid, till hvilken stämman utsättes. Men ännu värre blir det, om man ett föregående år skall bestämma, att stämmorna följande år skola hållas på söndagarna. Huru än förhållandena komme att gestalta sig, vore man då bunden att hålla dem på söndagarna, och detta kunde i många fall visa sig vara olämpligt. Jag skall påvisa detta genom ett exempel från min egen hemsöcken. Där utsatte kommunalstämmans ordförande stämman att hållas på en fredag omedelbart efter uppbördsstämmans slut. Uppbördsstämmans hölls kl. 9—10 f. m., och kommunalstämman började kl. 10. Och så talrikt besökt, som denna stämma var, hade knappast någon föregående stämma varit. Hade nu det föreliggande förslaget varit gällande och stämman året förut bestämt, att stämmorna skulle hållas på söndagarna, hade ett så förmånligt tillfälle som

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å sön- eller helgdag.

(Forts.)

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å sön- eller helgdag.
(Forts.)

det nyssnämnda icke kunnat begagnas, utan kommunens medlemmar hade då fått resa långa vägar först på fredagen till uppbořdsstämman och sedan på söndagen till kommunalstämman och slutligen kanske en tredje dag till den ordinarie kyrkostämman. Det är för oss landtbor af största betydelse, att de olika stämmorna sammanföras, så att man icke behöfver resa de långa vägarna onödigt många gånger. Därför ha vi haft såsom regel att hålla ordinarie kommunalstämma och kyrkostämman samma dag. Detta har särskildt betydelse beträffande de ordinarie stämmorna i oktober och december. I oktober, då kommunens inkomst- och utgiftsstat fastslås, är det ett önskemål af största vikt, att båda stämmorna kunna hållas samma dag. Det kan nämligen hända, att den ena stämman tillfälligtvis behöfver ett mycket högt anslag, under det att den andra stämman kan för ett år minska siit, och att man därigenom kan jämka ihop det hela, så att det blir för de skattskyldiga fördelaktigt.

Det är rätt egendomligt, att våra vänner från städerna skola söka i detta fall stifta en förordning, hvarefter vi på landet skola rätta oss. Jag tror icke, att ni herrar stadsbor skulle tycka mycket om, att vi landtbor komme med förslag, att stadsfullmäktigesammanträdena i regel skule hållas på söndagen. Kanske vi finge till svar: »detta ordna vi själfva i städerna; det behöfva herrarna från landet icke bry sig om».

Den förste talaren gjorde denna fråga till en partifråga. Så ha vi icke sett den på landet, och vi komma icke heller att se den så. Det är endast hvart fjärde år, då landstingsmän skola väljas, som det kan bli tal om, att stämmornas utsättande skule kunna få sken af att vara en partifråga. För öfrigt är det ett gemensamt intresse, som vid kommunalstämmorna besjålar oss alla, nämligen intresset att på bästa sätt styra och ställa med kommunens angelägenheter, och därvidlag äro ofta nog de olika partierna de bästa vänner.

Jag ber, som sagt, herrarna fästa särskildt afseende vid det skälet, att kommunalstämmans ordförande bör ha frihet att bestämma den tid för stämmorna, som är lämpligast, ty han kan bäst bedöma detta, och att det är mycket opraktiskt att redan året förut bestämma, hvilka dagar de böra hållas.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman, Karl Johan: Det torde väl icke kunna förnekas, att ifall kammaren skule bifalla någon af reservationerna — och äfven den första reservationen — därigenom skule gifvas ett visst stöd åt den föreställningen, att lagstiftaren gärna skule se, att stämmorna hölles på sön- eller helgdagar. Om emellertid sträfvandena att få stämmorna förslagda till sön- eller helgdagar finge ett sådant stöd, torde konsekvensen fordra ett ytterligare fortskridande på samma väg. Motionären säger i motionen: »I

stället för att genom val af för de små i samhället olämpliga tider för stämmorna utestänga dem därifrån, kräver rättfärdigheten inom samhällslifvet, att man på allt sätt underlättar deras deltagande». Och längre ned antyder han, att det vore riktigt, att äfven kyrkostämmorna alltid hölles på söndagar. I motionen talas det således redan om två stämmor, nämligen icke blott kommunalstämmorna utan äfven kyrkostämmorna. Men om i dessa fall gäller det skälet, att de små, de mindre bemedlade, böra beredas tillfälle att med mindre uppoffringar deltaga i stämmorna, så är det klart att samma skäl gäller, när det är fråga om nämndernas sammanträden o. s. v. Äsyftade samhällsmedlemmar komma otvifvelaktigt att mer och mer deltaga äfven i nämnderna, och särskildt i kommunalnämnden, som har ett mycket betungande arbete. De komma naturligtvis också då att fordra, att sammanträdena skola utsättas till söndagarna. På detta sätt skulle ganska snart söndagen komma att bli en *kommunal arbetsdag*. En sådan utveckling vill jag icke vara med om att befrämja. Dessutom torde det möta större svårigheter än mången föreställer sig att alltid utsätta stämmorna till söndagar. Den, som följt med frågan om prästernas löneroglering t. ex., vet, att fråga är om att indraga vissa prästerliga tjänster och anordna duplikationer på söndagarna, hvilket innebär, att ett betydande antal präster finne hålla två gudstjänster samma söndag. I sådana fall måste i den ena församlingen gudstjänsten utsättas till tidigt på förmiddagen och i den andra till middagen. Skulle man i den senare församlingen börja stämman efter gudstjänsten, blefve det icke mycket tid öfver för kommunalstämmans hållande.

På dessa och förut anförda skäl ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hallberg: För min egen del får jag bekänna, att det för min åskådning öfver hufvud är föga tilltalande, att kommunalstämmorna skola hållas på söndagar. Men sådant lär icke kunna undvikas ur synpunkten af angelägenheten af att så många som möjligt beredas tillfälle att öfvervara stämmorna. Då så är, finner jag det vara mera tillfredsställande, att afgörandet lägges i kommunalstämmans händer än i ordförandens ensam.

Af dessa skäl tillåter jag mig, herr talman, vördsamt hemställa om bifall till den af herr Nyström m. fl. afgifna reservationen.

Herr Nyström: Såsom redan är framhållet, är den reservation, som jag m. fl. afgifvit, icke afsedd att vara någon protest mot hvad utskottet säger om motionen. Tvärtom kan jag för min del underskrifva hvart enda ord, som utskottet yttrat om det olämpliga i den väckta motionen. Men då utskottet, bland annat, med rätta framhåller, att ett bifall till motionen

Om ordinarie kommunalstämmans hållande å sön- eller helgdag.
(Forts.)

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å sön- eller helgdag.
(Forts.)

skulle innebära en inskränkning i kommunens fria självbestämningssrätt, och att det i stället borde vara af vikt att bibehålla kommunens fria självbestämningssrätt, såsom utskottet säger, synes det mig vara något egendomligt, att utskottet glömmer detta sitt ord i nästa mening, där det vill lämna kommunens fria självbestämningssrätt åt kommunalstämmans ordförande, men icke låta kommunen själf utöfva densamma. Hvad är det för slags fri självbestämningssrätt, som utöfvas af en annan, än den som äger den? Den rätt, som vi föreslagit, att årets sista kommunalstämma skulle erhålla, att för det följande året afgöra, huruvida någon eller några af kommunalstämmorna böra hållas på söndag eller helgdag, den rätten ha städerna redan begagnat sig af, ty där hållas stadsfullmäktiges sammanträden på en viss dag, och denna dag är en gång för alla bestämd af stadsfullmäktige själfva. Det är således icke något annat, vi nu begära och föreslå, än att kommunalstämma på landet skall få samma rätt att säga ifrån, på hvilka dagar nästa års kommunalstämmor skola hållas.

Nu har senast herr Wester sökt frambålla, att sådana förhållanden kunna inträffa, som göra det olämpligt att hålla en stämma på en söndag. Men det är klart, att dessa förhållanden känner väl kommunalstämman till lika bra som t. ex. herr Wester. Sådana skäl böra anföras vid sista kommunalstämman på året, och då måste väl menigheten begripa, att dessa skäl äro talande, och därför komma att rätta sig därefter. Den enda kommunalstämma, som man kan antaga, att man på många håll skulle besluta hålla på en söndag, är marsstämman. Då ske valen till landstingen, och denna stämma bör därför utsättas till en dag, då, såvidt möjligt, alla kunna vara närvarande. Det är också just missförhållanden med afseende å tiden för denna stämma, som närmast framkallat motionen, missförhållanden, som äro intygade både i motionen och i utskottet och nu senast äfven i kammaren. Jag ber att få anföras ett annat exempel på dessa missförhållanden. Uti en i Andra kammaren af herr Rydén väckt motion (nr 216), hvilken angår ändring af gällande bestämmelser angående val af landstingsmän, säger motionären: »Mängestädes, särskildt i kommuner med industriarbetarcentra, behagade kommunalstämmornas ordförande utsätta tiden för marskommunalstämman hållande till en söckendag å sådant klockslag, att arbetarbefolkningen i stor utsträckning hindrades från att delta i landstingsmannavalen. I flera till mig inrapporterade fall skedde detta, fastän vädjan om lämpligare stämmodtid i god tid gjorts till kommunalstämmans ordförande.» Det är alldeles tydligt, att, då sådana missförhållanden påpekas från så olika kanter, det är skäl att göra något för att undanröja dem. Vi må gärna bekämpa våra motståndare vid valen, men vi böra akta oss att göra det med sådana vapen, som ligga i det nyss relaterade förhållandet.

Då sålunda här verkligen finnes ett mycket talande skäl att vidtaga den ändring, som här föreslås, och då denna ändring, såsom herr Berger nyss framhöll, är så moderat som möjligt, icke påbjuder något annat, än att stämman själf skall få utöfva sin själfbestämningsrätt, ber också jag, liksom han, att kammararen måtte taga i öfvervägande, huruvida icke den af mig och åtskilliga andra afgifna reservationen bör kunna godkännas.

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å sön- eller helgdag.
(Forts.)

Herr von Baumgarten: Då mina åsikter helt och hållet sammanfalla med de af herr Wester uttalade, kunde det vara öfverflödigt, att jag här yttrar mig. Men jag vill fästa uppmärksamheten vid, att reservanternas förslag icke gjort afseende vid en omständighet, som är tydligt stipulerad i kommunalförordningarna. Det står nämligen där, att kungörelse om kommunalstämma skall innehålla bestämd uppgift om tid för sammanträdet. Men det är icke godt för en kommunalstämмоordförande att utsetta kommunalstämman till en viss tid på söndagen. Det är beroende på gudstjänstens slut, när stämman kan börja. Gudstjänsten kan den ena gången vara en timme längre än den andra gången. Äfven på landet börjas nu på många ställen gudstjänsten först kl. 11. Är det nu äfven nattvardsgång den söndag, till hvilken stämman blifvit utsatt, slutar gudstjänsten först så sent som kl. 2. Mången tycker kanske då, att det dröjer så länge och blir så sent, att han icke vill vänta.

Dessutom är det vanligt, såsom herr Wester sade, att kyrkostämma och kommunalstämma hållas på samma dag, och detta sammanför många flere än annars. Skulle nu detta upphöra, så att kyrkostämma och kommunalstämma hölles på olika dagar, blefve det ett dubbelt onus att resa de långa vägarna fram och tillbaka. Jag anser det vara tydligt, att vi ha det bättre, som vi ha det. Då kan man välja än det ena och än det andra. Och för de extra kommunalstämmorna brukar man ju helst välja söndagarna. En ordförande känner så väl till sina församlingsmedlemmar och söker nog också att, så mycket som möjligt, rätta sig efter deras önsknings.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Jag får först beklaga, att jag missuppfattat herr Hellberg. Felet låg säkerligen på min sida, ty jag måste erkänna, att han i allmänhet uttalar sig mycket klart och tydligt. Emellertid vill jag nämna, hvad som föranledde mig till det antagande, som jag gjorde. Den ärade talaren började med att utgå från den motivering, som motionären anförde. Sedermera sade han, att han icke vore nöjd med reservationen, ty med den bestämmelse, som där föreslås, skulle en majoritet kunna begagna sig af sin maktställning för att försvåra motpartiets deltagande i stämmorna. Därefter yttrade han, att han

Om ordinarie
kommunal-
stämma
hållande å
sön- eller
helgdag.
(Forts.)

själf ville ha det på annat sätt, men att han icke ville väcka förslag om sådan ändring. Och slutligen framgick det, att han icke var med om utskottets förslag. Jag trodde mig då berättigad att af hvad han yttrat sluta, att han var för motionen.

Jag vill därjämte be att få säga några ord med anledning af ett yttrande af min ärade vän i konstitutionsutskottet, herr Nyström. Herr Nyström ville göra gällande mot utskottets motivering, att det vore inkonsekvent att å ena sidan betona vikten af, att kommunen själf skulle äga afgöra denna sak, allt efter som omständigheterna kräfva, och å andra sidan låta ordföranden, såsom hittills, ha bestämmanderätten. Och så uttalade herr Nyström en allmän sats, hvilket han icke gör så sällan. Han väljer dessa allmänna satsar så väl, att när de återgifvas för allmänheten, denna är beredd att säga, att det är uppenbart, att hans sats är riktig, och däraf sluta, att han också har rätt i sitt slutyrkande. Den allmänna satsen var i förevarande fall följande: »Hvar är den fria själfbestänningsrätt, som utöfvas af en annan än den, som äger den?» Herr Nyström är som bekant en stor kännare af grundlagen. Det står i regeringsformen: »Svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utöfvas af Riksdagen allena». Hvad är det för en rätt svenska folket har att sig beskatta? »Den är icke värd 6 styfver», måste herr Nyström säga, »den utöfvas af andra.» Men det veta vi ju, att denna rätt är en rättighet af allra största betydelse. På samma sätt är det här. Det är en viktig rätt, kommunen har att själf bestämma den lämpliga tiden för kommunalstämmorna, fastän denna rätt utöfvas af kommunalstämmans ordförande.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Utskottets ordförande herr Trygger yttrade i sitt första anförande — under hänvisning till utskottets utlåtande, där utskottet framhållit vikten af att vederbörande ordförande i kommunalstämma, så vidt möjligt, tillmötesgår af kommunens medlemmar mera allmänt uttalade önskningsfrågor i fråga om valet af dag för kommunalstämmas hållande — att detta uttalande borde, bekantgjordt, kunna påverka ordföranden att taga hänsyn till kommunens medlemmars önskningsfrågor. Jag ber att få säga, att jag känner flera fall, där deputationer till kommunalstämmans ordförande i fråga om tiden för stämmans hållande framburit önskningsfrågor, om hvilka de kunnat påvisa, att de hysts af flertalet inom kommunen, och hvilka framförts före stämmans utsättande, men det oaktadt har icke hänsyn tagits till sådana yrkanden. När så icke skett, då undrar jag, om man icke verkligen kan säga, att kommunen icke i det fallet haft full själfbestänningsrätt på det området.

Herr Trygger yttrade vidare, att om man skulle på decemberstämman strida om tiden för stämmornas hållande under på-

följande år, skulle den stämman därigenom förlängas och ytterligare strider utöfver de nu förekommande uppstå. Ja, denna strid kommer man icke att kunna undvika, men den kommer, på sätt reservanternas anvisat, i stället att äga rum vid val af ordförande. I stället för ett vägande af skäl och motskäl i fråga om hvilken tid, som är lämpligast för kommunalstämmornas hållande, blir det helt enkelt så, att den saken afgöres genom valet af ordförande. En ordförande, vald under dylika hänsyn, torde sedermera komma att betrakta sig såsom representant för viss åsikt i fråga om, när stämmor skola hållas, och i sitt senare utsättande af stämnotider påverkas af detta förhållande. Jag undrar, om det verkligen är lämpligt, att striden om, när kommunalstämma skall hållas, på detta sätt utkämpas. Men så blir faktiskt resultatet, om man stannar kvar vid nuvarande förhållanden. Jag känner fall, där redan nu en dylik strid ligger bakom valet af ordförande till kommunalstämman. I hvarje fall kan det väl icke vara praktiskt, att den frågan skall på det sättet behandlas och afgöras. Det synes mig alldeles obestridligt, att ett votum för utskottets förslag i detta fall blir ett votum *mot* den fulla kommunala själfstyrelsen.

De anmärkingar, som gjorts af flere talare, hvilka påvisat, att man bör vid kommunalstämmans utsättande taga hänsyn till olika förhållanden, träffa icke den af herr Nyström med flera afgifna reservationen, till hvilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Uppström: Jag har anslutit mig till reservationen, och ber att få yrka bifall till densamma. Motiveringen, hvarför jag gjort detta, innehålles utförligt i reservationen, och jag behöfver därför icke vidare inlåta mig på densamma.

Men det har här under debatten yttrats ett och annat, som jag icke kan gå förbi. Det har sagts, att det skulle vara stötande för åtskilliga religiösa känslor att deltaga i en öfverläggning på en kommunalstämma, som hålles på söndag. Det kan väl så vara, och det är nog beklagligt, om något samvetstvång skulle utöfvas, men jag tror ock, att man får fästa afseende vid deras önskingar, som icke utan stora ekonomiska och andra olägenheter kunna göra sig fria på en söckendag för att på densamma bevista en kommunalstämma. Det ena intresset måste vägas emot det andra, och hvar kan det göras bättre än på ett sammanträde mellan kommunens medlemmar, där de få öfverenskomma, huru det bör vara inom kommunen? Jag tror, att detta är ett säkrare medel än att öfverlämna afgörandet åt ordföranden.

Jag har äfven någon erfarenhet om världsliga förrätningars företagande på söndagar, och jag har aldrig funnit, att missnöje däremot har väckts från religiöst håll. Då jag tillträdde mitt ämbete i Norrland, fortgick jag till en början efter samma vanor,

Om ordinarie kommunalstämmans hållande å sön- eller helgdag.
(Forts.)

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å sön- eller helgdag.
(Forts.)

som hade praktiserats förut, och jag lät de första riksdagsmannavalen äga rum på hvardag. Det var omedelbara val. Men jag kom sedan att ändra min uppfattning, när jag blef mera förtrogen med folket, mera varm i kläderna, som man säger. Jag kom att tänka på, att man gärna kunde sätta ut riksdagsmannavalen till Andra kammaren på söndagar. Jag frågade åtskilliga af de mera framstående häradsborna, om det från religiöst håll kunde finnas någon invändning mot detta, men fick enhälligt till svar, att de skulle vara mycket tacksamma, om en sådan förändring kunde äga rum. Några religiösa betänkligheter ansågo de icke kunna uppstå. Jag följde denna uppfattning, som jag fann stärkt af andra upplysningar, jag fick. Riksdagsmannavalen till Andra kammaren hafva i min domsaga ägt rum på söndagar under de sista 25 åren, och jag har aldrig hört, att det skulle väckt något missnöje. Jag tror således icke mycket på detta tal om religiöst tvång. Dessutom finns det ju redan förrättningar, som äga rum på söndagar, t. ex. prästval. De börja på förmiddagen och kunna hålla på hela nätterna. Då detta kan ske den ena gången, hvarför kan det icke också ske en annan gång? Jag tror icke, att allmänheten är mera religiöst stämd under fortgången af ett prästval än under öfverläggningarna på en kommunalstämma.

Det har sagts, att en kommunalstämma icke kan börja på en söndag, förrän efter den ordinarie gudstjänstens slut. Ja, men den ordinarie gudstjänsten kan lysas ut något tidigare, eller, såsom det brukar ske ibland vid prästval, helt och hållet inhi-beras. Jag tror, att om man vill saken, är det intet väsentligt, som hindrar dess genomförande.

Jag yrkar bifall till reservationen.

‘Herr von Mentzer: Till de skäl, som anförts mot kommunalstämmornas ovillkorliga hållande på söndagar, skulle jag vilja lägga ett par särskilda.

Det synes mig blifva en betänkelig inkonsekvens i vår lagstiftning, i fall man nu skulle föreskrifva, att dessa stämmor skola hållas på sön- och helgdagar. Det vore en inkonsekvens mot en lagstiftning, som sedan gammalt har i sig inskrifvet, att när det t. ex. gäller anförande af klagomål, och besvärstiden utgår på en sön- eller helgdag, tages den hänsyn till dagens helgd, att den dagen icke räknas.

Det har nämnts, att det vore oriktigt att hålla dessa stämmor på sön- och helgdag därför, att de skulle blifva så långa och därför, att de böra sammanfalla med kyrkostämmorna, hvilka i allmänhet hållas på hvardagar. Men de kunna icke endast blifva långa, utan man har därjämte anledning komma i håg, att det är mycket vanligt, att dessa stämmor äro förenade med vissa praktiska företag. Det är nämligen mycket vanligt, att,

när mycket folk är samladt vid dessa stora stämmor just i sammanhang med stämman hålles auktion, t. ex. för inköp af ved eller för andra ändamål. Det är en mycket praktisk anordning, men skulle vi komma till det resultatet, att äfven auktioner och sådana förrättningar skulle hållas å söndagarna, tror jag det måste uppfattas såsom något mycket motbjudande för många eller kanske för hart när alla.

Det har sagts, att proportionalismens idé är, att alla olika skiftningar skola komma till sin rätt, och det har ock sagts, att vill man fullfölja den idén, kan man icke sätta stämmorna på söndagar, ty det finnes personer, som på söndagar icke vilja bevista stämmor. Men det är icke endast personer, hvilka bevista stämmorna såsom deltagare, som kunna hafva den åsikten, utan det finnes äfven sådana personer, som kunna blifva utsedda till ordförande i kommunalstämmor och hafva samma åsikt. Skulle det då, såsom reservanterna här hafva föreslagit, öfverlämnas åt kommunalstämmorna att bestämma, att de skola hållas på söndagar, så skulle de därigenom ställa sådana ordförande, mot hvilkas samvete det är att hålla stämmor på söndagar, i en rent af odräglig ställning. Vi skola komma ihåg, att dessa personer icke kunna afsäga sig uppdraget att vara ordförande i stämman. Man kan då tänka sig, att en sådan förordning, som flertalet reservanter hafva afsett, skulle kunna blifva ett vapen i händerna på en hänsynslös pluralitet, som ville vända sig mot en för pluraliteten obehaglig person och således rent af jakta honom ur kommunen, kanske till och med försätta honom ur tillfälle att göra sig till godo det särskilda förvärf, han har inom kommunen, och vill det sig väl, kan det förvärfvet vara sådant, att det lämpar sig just i kommuner, där pluraliteten är sådan. På så sätt skulle han kunna jäktas från den ena kommunen till den andra. Det synes mig i högsta grad motbjudande och är icke öfverensstämmande med proportionalismens idé om frihet.

Af hvad jag sagt torde det vara uppenbart, att jag ansluter mig till utskottets hemställan, men då utskottets ärade ordförande sade, att de, som vilja något i den riktning, som motionären eller reservanterna antydt, de kunde ändå hafva en tröst i hvad utskottet delvis skrifvit, så kan jag icke biträda denna herr ordförandens mening. Han tycktes nämligen mena, att det, som utskottet skrifvit, skulle innebära en uppmaning till kommunalstämmoordförandena att lyda en inom kommunen uttalad, bestämd önskan i detta afseende. Jag är naturligtvis mycket benägen att vara med om, att han hörsammar en sådan inom kommunen allmänt uttalad mening, då den afser tiden på dagen för stämmans hållande, och att han således icke begagnar sin makt på det sättet, att han utsätter den på en sådan tid på dagen, då det är olägligt för en viss del af kommunens medlemmar att bevista stämman. Men skulle det där-

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å söndag eller helgdag.
(Forts.)

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å sön- eller helgdag.
(Forts.)

emot afse själfva dagen, så att det skulle innebära, såsom förut är sagdt, ett tvång eller tryck på ordföranden att utsätta stämman på en dag, som är emot hans samvete, kan jag icke vara med om detta uttalande, och kan icke heller finna, att uttalandet, sådant som det är skrifvet, ovillkorligen behöfver gifvas den tydning, som ordföranden i utskottet gaf detsamma, ty där står, att det är viktigt, att vederbörande ordförande i kommunalstämma *så vidt möjligt* tillmötesgår af kommunens medlemmar mera allmänt uttalade önskningsar i fråga om valet af dag för stämmas hållande, och härmed synes mig vara uttaladt, att hänsyn bör tagas äfven till ordförandens på en bestämd öfvertygelse grundad mening.

Som jag redan anført, ber jag att få ansluta mig till utskottets yrkande.

Herr Hernlund: Herr talman, mina herrar! För någon tid sedan, då jag yttrade mig i en fråga, var det en högt ärad talare, som antydde, att jag tyckte om att måla en viss ful figur på väggen. Jag tror, att man kan med större skäl tillämpa detta på den siste talaren, som ur det oskyldiga förslag, som här föreligger från reservanternas sida, sökt härleda en hel mängd ganska betänkliga konsekvenser. För min del fruktar jag icke alls för dessa. Här är icke alls fråga om att tvinga en kommun att hålla sina ordinarie stämmor på söndagar. Reservanternas förslag går ju endast ut därpå, att stämman skall äga, om den så finner lämpligt, besluta, att alla eller någon af de ordinarie stämmorna skall hållas på söndag. Detta kan naturligtvis ske äfven utan någon författningsändring, om nämligen stämmans ordförande gör hvad han, isynnerhet om han läser konstitutionsutskottets majoritets utlåtande, borde göra, nämligen frågar stämman, huruvida den anser, att någon eller några af kommunalstämmorna böra under följande år hållas på söndag. Men om han af ett eller annat skäl drar sig för detta, är det bra, att det finns en bestämmelse, som ger annan stämmas ledamot rätt att yrka på beslut i sådan riktning, stämman naturligtvis fullkomligt obetaget att säga nej till förslaget, om någon eller några stämmors hållande på söndag. Är det godt förhållande emellan stämman och dess ordförande, tvillar jag icke på, att, om stämman känner till, att ordföranden icke skulle anse sitt samvete tillfredställt af att en stämma hölles på söndag, stämmans flertal drar sig för att handla i strid emot ordförandens önskningsar. Men det må vara med den saken huru som helst. Det nu föreliggande förslaget, som dock ger stämman möjlighet att själf fatta beslut i fragan, är af den praktiska art, att det förtjänar att godkännas, icke blott af den ena kammaren, utan af båda. Jag anser särskildt, att de för sabbatsdagens helgd nitälskande, och dit hör jag, kunna med all trygg-

het vara med på detta, då till och med en af svenska kyrkans biskopar ansett sig kunna vara med om reservation i motionens syfte.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindblad: Herr talman, mina herrar! Det förefaller mig en smula besynnerligt, att här den ena efter den andra af stadsrepresentanterna eller i stad bosatta ledamöter af kammaren stå upp och försöka informera oss på landsbygden, hur vi lämpligast skola inrätta våra kommunalstämmor, om vi skola hålla dem på hvardag eller söndag. Detta har ända tills nu i regel gått synnerligen lätt att ordna emellan den valde ordföranden och hans kommun, och jag förstår icke, hvarför voteringssedeln skall behöfva tagas till hjälp för att afgöra detta. Jag har i 20 år varit ordförande i kommunalstämma och jag har icke behöft taga till röstlängden mer än två gånger. Den ena gången gällde det hundskattens höjande från 3 till 5 kronor- och den andra gången en lika högviktig sak, men i alla andra fall har man kunnat enas. Men när jag får höra en bestämd önskan från flere håll att hålla en stämma på söndag, då anser jag mig skyldig att, om så lämpligen kan ske, efterkomma önskingarna. Men här bör icke voteringssedeln få afgöra saken, ty det kan dock ofta nog finnas en minoritet, som kanske har samvetsbetänkligheter och icke kommer tillstädes på stämmorna, om de hållas på söndagar. Det är därför jag för min del icke vill, att man skall tillgripa votering för att afgöra, om det finnes majoritet eller icke, utan jag är förvissad, att ordföranden skall kunna finna en fullkomligt antaglig norm härvidlag. Han ställer sig nog icke i opposition emot sina sockenbor, ty då blir han helt enkelt petad inom kort tid. Jag är förvissad, att en sådan mjukare metod är vida att föredraga framför den af reservanterna föreslagna.

Om man ser efter, finner man, att det är herrar Nyström, Uppström, af Callerholm, Berg, Edén, Johansson och nu herrar Hellberg och Ekman, allesammans stadsbor, hvilka komma och säga oss, huru vi skola inrätta oss på landsbygden. Jag tror, att den saken förstå vi landsbor bäst själfva.

Herr Bellinder: Jag har någon erfarenhet af kommunalstämmor, och denna visar, att blott kommunalstämmor af mindre betydelse bruka hållas på söndagar. Däremot tror jag, att man rätt sorgfälligt undviker att hålla de ordinarie stämmorna på söndagar, och detta af det skäl, att det icke är lämpligt att kvarhålla menigheten efter gudstjänstens slut på en längre stämma, då middagsmåltiden i allmänhet brukar intagas vid den tiden, och många röstberättigade tvingas att begifva sig hem för att sköta om kreatur m. m. Nu är det frihet att hålla stämma på

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å sön- eller helgdag.
(Forts.)

Om ordinarie kommunalstämmas hällande å sön. eller helgdag.
(Forts.)

hvilken veckodag man finner därför lämpligast. Och så bör det ju vara. Jag anser således, att motionen icke bör bifallas, men jag anser icke heller, att reservanternas hemställan bör bifallas. Den går visserligen blott ut på att bestämma dagen för stämman för det närmast kommande året, men äfven detta anser jag öfverflödigt. Det kan under årets lopp inträffa sådana förhållanden, att man vill hafva kvar sin fria bestämmanderätt med afseende å dagen.

Hvad för öfrigt beträffar, att stämman och icke kommunalordföranden skulle bestämma dagen, kan jag icke finna det mer oriktigt, att kommunalordföranden än ordföranden i andra institutioner eller föreningar utlyser sammanträdet på den dag, han finner lämpligast för dem, som skola deltaga däri. Är det så, att kommunen i öfrigt har öfverlämnat ledningen af sina angelägenheter åt kommunalordföranden, antar jag ock, att kommunen ingenting har emot, att ordföranden äfven bestämmer dagen för stämman, hvarvid han säkerligen icke skall underlåta att göra sig underrättad om, hvilken dag för de fleste är lämpligast.

Jag anhåller därför, herr talman, att, med afslag å såväl motionen som reservanternas yrkande, få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Carl Gustaf: En talare på sörmlandsbänken har trott sig i denna diskussion böra införa det ytterst starka skälet, att man vid bedömandet af de för lagändring här uppträdande talarnes inlägg, skulle observera hvar vederbörande bodde. Jag vill säga, att det förefaller mig vara synnerligen egenomligt, att den saken skall inverka på frågan om hvad som härvidlag är den lämpligaste anordningen, och särskildt då, såsom ju här är fallet, flertalet åsyftade talare representera icke blott stad utan äfven landsbygden.

För öfrigt vill jag säga herr Lindblad, att jag är kommunalt röstberättigad i en landskommun, där strid stått i många år om här behandlade fråga och att jag personligen varit i tillfälle att taga del af de verkningar, som den olämpliga bestämmelsen i hithörande afseende där medfört.

Herr Berger: Jag vet icke, hvarifrån herr Lindblad fått, att jag skulle vara stadsbo. Jag är bosatt i Gråmanstorp socken af Kristianstads län.

Herr Lindbad: Jag har inte nämnt herr Bergers namn i dag, men väl herr Bergs, och jag trodde, att han måste räknas såsom stadsrepresentant.

Herr Hernlund: Då herr Lindblad nämnde, att den ena stadsrepresentanten efter den andra vill komma och spela mästare

gentemot dem, som bo på landsbygden, ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att bland reservanterna befinna sig äfven herrar Ericsson i Vallsta och Janson i Djursåtra, och de måtte väl icke kunna räknas som stadsbor.

För öfrigt måtte det väl vara deras rätt, hvilka blifvit af kammaren insatta i konstitutionsutskottet, vare sig såsom ordinarie ledamöter eller såsom suppleanter, med skyldighet lika väl som rättighet att sätta sig in i frågorna, att på grund af den hållna diskussionen uttala sig äfven om de icke äro bosatta på landsbygden.

Om ordinarie kommunalstämmas hållande å söndag.
(Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Nyström m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den af herr Nyström m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 43.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 8 och 10 innevarande mars bordlagda utlåtanden:

nr 16, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkt 85 under åttonde hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till nybyggnad för botaniska institutionen vid universitetet i Lund, och

nr 17, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående lönetursberäkning för tre lärarinnor vid högre lärarinneseminariet,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af bankoutskottets den 8 och 10 i denna månad bordlagda memorial och utlåtanden:

nr 8, angående ändring i instruktionen för Riksdagens revisorer vid riksbankens afdelningskontor i orterna,

nr 9, i anledning af väckt motion om anslag till utgifvande af en uppslagsbok öfver 1911 års lagtima riksdags verksamhet,

nr 11, i anledning af fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående ändring af bestämmelserna rörande egenhändiga underskrifter å riksgäldskontorets obligationer, samt

nr 12, i anledning af väckta motioner om pension åt filosofie doktorn Henrik Ragnar Törnebladh,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 8 och 10 innevarande mars bordlagda utlåtanden:

nr 15, i anledning af väckt motion om ändring i lagen den 18 oktober 1907 angående ryttare-, soldat- och båtsmans- torps befriande i vissa fall från ansvar för in-teckningar i stamhemmanet, samt

nr 16, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 1 § i lagen om in-teckning i fartyg,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 8 och 10 i denna månad bordlagda utlåtande nr 17, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af sjölagen.

*Ifrågasatt
revision af
sjölagen.*

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 189, hade herr *C. G. Lindley* hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte efter verkställd utredning för Riksdagen framlägga förslag till en af tidsförhållandena påkallad revision af gällande sjölag eller minst fjärde och tolfte kapitlet däraf och därmed sammanhörande bestämmelser, eventuellt efter samråd med öfriga skandinaviska länder.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på angifna skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herrar *Jansson* i Edsbäcken, *Back P. Ersson*, *Pettersson* i Södertälje, *Forsberg* och *Petrén*, hvilka hemställt, att Riksdagen måtte, i anledning af förevarande motion, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida icke de delar af sjölagen och dithörande författningar, som reglerade besättningens rättsställning, tariffade omarbetning, med hänsyn tagen jämväl till önskvärdheten att bevara de skandinaviska lagarnes likformighet på ifrågavarande område, samt, om så befunnas vara förhållandet, för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

Herr Larsson, Jacob: Bland de antecknade reservanterna befinner sig icke någon utskottsledamot från denna kammare, och det är väl därför intet tvifvel underkastadt, att denna kammare kommer att godkänna utskottets hemställan.

Men det bör dock icke ske, utan att äfven här i denna kammare sägs ifrån, att den revision af vissa delar utaf sjölagen, som påkallas af reservanterna, herr Jansson m. fl., må väl anses vara af behofvet påkallad. Det är stora och viktiga intressen, som äro beroende af den lagstiftning, hvilken reglerar förhållandet, speciellt med afseende å sjöfolkets rättsliga ställning. Att den ställningen hittills länge varit föremål för bittra klagomål från sjöfolkets egen sida, torde herrarna hafva sig bekant litet hvar. Då nu reservanterna påstå, att vissa delar af sjölagen, fjärde och tolfte kapitlet med dithörande bestämmelser, intaga en så pass fristående ställning i sjörätten, att de lämpligen må kunna underkastas en revision, utan att man därför behöfver inlåta sig på ett så vidtomfattande företag som motionären påkallat, må det väl icke vara orimligt begärdt, att dessa för en

*Ifrågasatt
revision af
sjölagen.
(Forts.)*

stor del af vår arbetande befolkning viktiga bestämmelser blifva underkastade en revision, och om en sådan revision komme att utmynna i förnuftigare och mera tidsenliga bestämmelser än de nuvarande, skulle det hälsas med tacksamhet och glädje i vida kretsar af vårt arbetande folk.

Vidare hafva reservanterna påpekat en annan omständighet, som synes vara mycket talande för att vidtaga denna revision, och det är, att man icke skulle äfventyra frukterna af det skandinaviska samarbete, som på sjöriättens område ägt rum. Det pågår, såsom uppgifves, nu både i Danmark och Norge ett arbete på revision af just dessa delar af sjölagen, och då bör det väl vara i sin ordning, att äfven vi gå i författning om en sådan revision, på det att den lagstiftning, som kan framgå därur, må kunna, liksom fallet varit med hela den nuvarande sjölagen, blifva frukten af en mellanskandinavisk lagstiftning.

Jag skall därför, herr talman, tillåta mig yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den af herr Jansson m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Håkanson: Herr talman, mina herrar! En motion af alldeles enahanda innehåll som denna var föremål för senaste riksdags behandling. Den afstyrktes då af lagutskottet och afslogs af båda kamrarna. Jag tror icke, att jag misstager mig, om jag säger, att den hufvudsakliga anledningen till att Riksdagen icke ville gå med på den här ifrågasatta revisionen var den, att en hvar nog hade klart för sig, att motionens hufvudsakliga syfte var att förekomma, det vid hamnarbetarstrejk sjöfolk skulle sysselsättas med lossning eller lastning. Härigenom skulle ju en hamnarbetarstrejk kunna göras mera effektiv och utsikterna för de strejkande att få än så öfverdrifna fordringar beviljade ökas, enär sjöfarten ju kunde snart sagdt alldeles omöjliggöras. För öfrigt har motionären enligt min åsikt icke framlagt några sådana fakta, som göra en revisions snara företagande påkallad.

Den föregående ärade talaren framhöll, att man borde bibehålla det skandinaviska samarbetet i afseende å sjölagen. Vår nu gällande sjölag har nämligen tillkommit efter samarbete mellan de tre skandinaviska länderna. När emellertid nu i de båda andra länderna en omarbetning af sjölagen redan börjat och där pågår, är det väl icke möjligt för oss att komma med i detta lagstiftningsarbete.

Den ärade talaren sade också, att den omarbetning, som för närvarande påginge i Danmark och Norge, afsåge just samma bestämmelser som de, hvilkas revision motionären i främsta rummet påfordrat, nämligen bestämmelserna om sjöfolks anställning. Det är ju möjligt. Då den ärade talaren påstår det, har han naturligtvis skäl för det. Utskottet har emellertid, såsom

angifves i utlåtandet, erhållit den upplysning, att det lagstiftningsarbete inom ifrågavarande område, som bedrifves i de skandinaviska grannländerna hvar för sig — således icke gemensamt för Danmark och Norge — endast i ringa mån skulle beröra den egentliga sjölagen.

*Ifrågasatt
revision af
sjölagen.
(Forts.)*

Jag tillåter mig, herr talman, att på de af utskottet anförda skäl yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu föredragna utlåtande yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, af herr *Larsson, Jacob*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Jansson m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 8 och 10 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 23, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra öfverstebostället Kastellegården nr 1 med underlydande i Göteborgs och Bohus län, jämte en i ämnet väckt motion.

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.*

I en till Riksdagen den 23 december 1910 afåten, till jordbruksutskottets förberedande granskning hänvisad proposition, nr 12, hade Kungl. Maj:ts under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, att i statsrådsprotokollet uppräknade, å Hisingen belägna sexton torp och lägenheter under förra öfverstebostället 6 mantal Kastellegården nr 1 med Gullö, Rogille och Munkholmarna i Ytterby och Rödbo socknar af Göteborgs och Bohus län äfvensom sexton i statsrådsprotokollet jämväl omnämnda, å bostället belägna tomtplatser måtte hvar för sig med de i nämnda protokoll angifna områden från egendomen upplåtas enligt kungl. kungörelsen den 31 december 1909 angående förändrade grunder för åtgärder i syfte att åt mindre be-

Ang. upplåtande af vissa områden från förra öfverstebostället Kastellegården nr 1 m. m. till egnahems-lägenheter.
(Forts.)

medlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahems-lägenheter från vissa kronoegendomar och med iakttagande af de i kungl. brefvet till domänstyrelsen samma dag i fråga om tillämpningen af berörda grunder meddelade närmare bestämmelser, med skyldighet för köpare af sådant torp eller lägenhet att utan ersättning upplåta mark, som pröfvades erforderlig, till utfartsväg från annat torp eller lägenhet till såväl allmän väg som Nordre älf.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft den inom Andra kammaren af herr *G. Kronlund* väckta, till utskottet hänvisade motionen nr 77, däri hemstälts, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, dels att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och på hvilka villkor förra öfverstebostället Kastellegården nr 1 med underlydande om tillsammans sex mantal måtte i sin helhet eller till vissa delar uppdelas i hufvudsakligen småbrukslägenheter och upplåtas åt lämpliga och för egnahemslåns erhållande kvalificerade personer, med företrädesrätt till dylika lägenheter för nuvarande torpare å domänen eller deras afkomlingar, därest de i öfrigt befunnes lämpliga därtill, och dels att förenämnda kronodomän i afvaktan på denna utredning icke måtte på längre tid utarrenderas än som kunde anses åtgå för denna utredning och åtgärder i öfrigt för domänens förenämnda uppdelning och upplåtelse.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen med afslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte i anledning af herr *Kronlunds* ifrågavarande motion, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes, efter verkställd ny uppskattning af förra öfverstebostället Kastellegården nr 1 med underlydande i Göteborgs och Bohus län samt förebragt utredning i öfrigt, taga under öfvervägande i hvad mån från egendomen måtte kunna upplåtas egnahemslägenheter, samt därefter för Riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Reservation hade afgifvits af herrar *A. T. Odelberg*, *P. Paulson*, *E. A. Lindblad* och *Aaby A. W. Ericsson*, grefve *A. H. son Wachtmeister* samt herrar *H. Andersson* och *A. Magnusson*, hvilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte,

I. bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition; samt

II. med anledning af herr *Kronlunds* ifrågavarande motion i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t i ofvan angifna syfte täcktes föranstalta därom, att vid nästinträffande utarrendering af förra öfverstebostället Kastellegården nr 1 med underlydande i Göteborgs och Bohus län arrendet måtte få omfattas kortare tid än den i allmänhet gällande och högst tio år.

Vidare hade reservation afgifvits af herr *A. H. Fahlén*, hvilken likväl ej framlagt sin mening.

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

Herr Odelberg: Herr talman, mina herrar! Detta utskottsutlåtande är afgifvet på grund af en sådan Kungl. Maj:ts proposition, af hvilka vi här under riksdagens lopp vanligen få mottaga åtskilliga tiotal och som, äfven om de understundom kunna vara litet besvärliga för vederbörande utskott, i regel passera ganska oanmärkta genom kamrarna. Så torde likväl icke blifva förhållandet med den ifrågavarande propositionen, ty här har hänsyn tagits till en del förhållanden, som ej hör till saken, hvilket torde framgå af den i ämnet väckta motionen samt den mängd artiklar, som varit synliga i tidningspressen. Emellertid skall jag söka hålla mig till saken och ber nu att i korthet få relatera frågan.

Vid den år 1908 företagna arrendeuppskattningen af kronodomenen Kastellegården nr 1, belägen i Ytterby och Rödbo socknar i Göteborgs och Bohus län, föreslog domänintendenten, att af de torp, som höra till egendomen, ett visst antal skulle afsöndras och försäljas till innehafvarna, äfvensom att vid järnvägsstationen Ytterby, belägen å egendomen, ett område skulle afsöndras för att styckas i 16 byggnadstomter, som äfven skulle försäljas. Emellertid uppstod en ganska liflig agitation för att äfven samtliga öfriga torpares lägenheter, hvilka icke blifvit föreslagna till försäljning, skulle försäljas; liksom också yrkanden att hela egendomen skulle styckas i egnahemslägenheter. Petitioner afätos till Kungl. Maj:t, hvilka föranledde ärendets återremitterande till vederbörande myndigheter.

Domänförvaltningen yttrade sig, liksom ock Konungens befallningshafvande och domänstyrelsen, och ärendet afgjordes slutligen den 23 december förlidet år, då Kungl. Maj:t afslog samtliga petitioner och beslöt att göra framställning till Riksdagen i öfverensstämmelse med domänförvaltningens af samtliga myndigheter förordade år 1908 uppgjorda styckningsförslag.

Nu har emellertid en ledamot af Andra kammaren, herr Kronlund, väckt motion i enahanda syfte som petitionerna. I anledning af propositionen och motionen har utskottet hemställt om afslag å Kungl. Maj:ts proposition och föreslagit en skrifvelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte, under det att 7 reservanter från båda kamrarna yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Då reservanterna likväl funnit, att det möjligtvis under de närmast kommande åren kan blifva tillfälle att från Kastellegården afsöndra ytterligare flera torplägenheter, hafva de hemställt om en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t icke måtte utarrendera egendomen under den normala tid, som är föreskrifven, 20 år, utan på kortare tid, dock högst 10 år.

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

Kastellegården är, såsom herrarna sett af propositionen, belägen i närheten af Kungälf, ungefär två mil från Göteborg. Den har en areal af mellan 800 och 900 hektar och är statens i afseende å arrendesumman näst största egendom. Kastellegården har dessutom alltid betraktats i orten såsom en mönstergård; den är försedd med stora tidsenliga byggnader, bland andra en för ett par år sedan nyuppförd ändamålsenlig ladugård. Hela egendomen är täckdikad och stora summor äro nedlagda på skogskulturer.

Under sådana förhållanden synes det mig som om det verkliga vore ett helgerån att stycka sönder en dylik egendom i smålotter, hvarigenom de betydande kostnader, som nedlagts på hufvudgården, blifva så godt som tillspillogifna.

Härtill kommer äfven, att en del af åkerjorden är af så styf beskaffenhet, att för dess brukande tre dragare måste spännas för plogen; och att upplåta sådan jord till egnahemslägenheter kan väl icke vara lämpligt.

Då härtill kommer, att försök redan gjorts att stycka till egnahemslägenheter en med lån från jordförmedlingsfonden inköpt egendom, belägen i närheten af Göteborg, men detta företag så godt som misslyckats, synes det ej vara skäl i att göra samma försök med Kastellegården, där man visserligen skulle kunna få sälja ett eller annat småbruk, men där återstoden nog finge ligga osåld och råka i vanhäfd.

Öfvergå vi nu till motionärens förslag att försälja egendomens samtliga torp, så möta därför stora svårigheter. Torp finnas nämligen till ett antal af några och fyrtio, för hvilka arrende utgöres i dagsverken. Hufvudgården skötes således till största delen genom torparedagsverken, och några byggnader finnas ej för att inhysa lejdt eller städsladt arbetsfolk. Hus måste således uppföras, innan alla torp kunna försäljas.

Domänförvaltningen och Kungl. Maj:t hafva emellertid gått så långt, att de föreslagit, att 16 torp och backstugor skulle från egendomen fränkiljas och att boningshus vid hufvudgården skola uppföras för en kostnad af 12,000 kronor. Det är samtliga torp på Hisingen, hvilka tillhöra en annan socken och ett annat härad än hufvudgården samt äro skilda därifrån genom Nordreälf, där islossningen ibland är ganska svår, ja, så svår, att ifrågavarande torps innehafvare stundom därigenom hindras från att fullgöra dagsverksskyldigheten på fastlandet. Dessa torp äro som sagdt föreslagna till försäljning, men därtill har utskottet sagt nej, troende sig därigenom kunna framtvinga försäljningen af samtliga torpen.

Man kan, synes det mig, för ögonblicket ej gå längre, än Kungl. Maj:t föreslagit. Man kan icke sälja öfriga 20 torp på samma gång, ty då blir, som jag nyss sade, egendomen beröfvad sin arbetsstyrka. Och hur skall man kunna tänka sig möjlig-

heten att få en arrendator, som vill taga emot egendomen utan bostäder för arbetsfolket. Han måste själf uppföra sådana och kostnaderna därför torde nog belöpa sig till omkring 30,000 kronor. Han får ju visserligen så småningom godtgörelse därför genom afdrag på arrendet, men penningarne måste af honom förskottas.

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.*

(Forts.)

Det är på den grund reservanterna icke velat vara med om att för ögonblicket afsända flera torp än de af domänförvaltningen föreslagna: men möjlighet finnes att inom en ej aflägsen framtid afsända flere, sedan nödiga mått och steg därför blifvit vidtagna. På den grund hafva reservanterna också föreslagit Riksdagen besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att gården måtte utarrenderas på kort tid, högst 10 år.

Nu utgår arrendet för egendomen den 14 mars i år, således om några dagar. Arrendet är för den kommande tjuguarperioden uppskattadt till 12,000 kronor årligen, såvida Hisingetorpen icke afsändras. Då frågan om egendomens disposition ej är afgjord, har Kungl. Maj:ts befallningshafvande gått i författning om egendomens skötsel under nästa år och har därvid blott kunnat betinga ett arrende af 6,000 kronor. Skall ärendets afgörande ytterligare uppskjutas, är jag förvissad om att det där-efter följande arrendeåret ej mer än 3,000 kronor kan erhållas. Nuvarande arrendatorn är utan konkurrens. Ingen uppsätter inventarier vid en så stor gård utan visshet att få arrendet på flera år.

Utskottet har kommit till sin konklusion på en aldeles falsk premis. Utskottet säger nämligen, att i händelse vid den år 1908 verkställda arrendeuppskattningen kunnat tillämpas de af 1909 års Riksdag antagna förändrade grunderna för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar och icke tillämpats de bestämmelser, som vid uppskattningsförfattningen gällde, nämligen 1896 års författning, så hade domänförvaltningen med all säkerhet kommit till ett annat resultat, än den nu gjorde i fråga om upplåtelse af lägenheter.

Allt hvad 1909 års författning bjuder har blifvit iakttaget, och Kungl. Maj:t har föreslagit, att försäljningen skall ske efter nämnda författningsgrunder. 1896 och 1908 års författningar skilja sig hufvudsakligen i sättet för betalningen. I förra fallet sker inbetalningen af köpeskillingen under 10 år, med $\frac{1}{10}$ årligen. Enligt den nya författningen, den af år 1909, efter samma grunder som för egnahemslån.

Enligt 1896 års författning får icke till en person utbjudas en lägenhet, såvida han icke äger byggnader å densamma. Enligt 1909 års författning får till arrendator utbjudas lägenhet, ifall den afsändras, äfven om han icke äger byggnaderna, men i fem års tid väl brukat lägenheten. Här har sålunda Kungl.

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

Maj:t tillämpat 1909 års författning. Samtliga torpare på Hisingen, oaktadt de icke äga byggnaderna på torpen, skola få inköpa lägenheterna. Alltså är 1909 års författning där tillämpad.

Likaså är 1909 års författning tillämpad vid afsöndringen af 16 lägenheter vid Ytterby.

För öfrigt säger man, att 1909 års författning påbjuder ännu mer kategoriskt än 1896 års, att domänförvaltningen skall se till, huruvida möjlighet finnes att från egendom afsöndra lägenhet. Men det har varit fullkomligt lika skarpt påbjudet förut genom de beslut, Riksdagen fattat vid olika tillfällen, och genom skrivelser, som utgått från domänstyrelsen till domänförvaltningen. Jag ber bara att få citera, hvad domänförvalt-
ningen härutinnan själf säger:

»Då därjämte Eders Kungl. Maj:ts domänstyrelse i skrivelse den 22 juni 1904 fästat uppmärksamheten å nödvändigheten af ett sorgfälligt tillvaratagande af alla de tillfällen, då jämlikt förberörda nådiga bref upplåtelse af egnahemslägenheter må kunna äga rum, samt jämväl ansökningar i ifrågavarande syfte förelägo såväl från egendomens torpare som utomstående, hade uppskattningmännen all anledning att ägna lösandet af dessa spørsmål den mest samvetsgranna uppmärksamhet.»

Således har domänförvaltningen, här domänintendenten med sina två bisittare, valda af hushållningssällskapet och landstinget, vid denna värdering iakttagit allt, som med statens sannskyldiga nytta varit förenligt.

Jag ber emellertid, herr talman, att på grund af hvad jag anført få yrka bifall till den vid ifrågavarande utlåtande fogade reservationen.

Friherre De Geer, Louis: Frågan om friköpande af torpen å Kastellegården har tilldragit sig mycken uppmärksamhet, och man får icke se den utslutande ur den synpunkt värderingsmännen gjort. Deras enda skäl att motsätta sig friköpandet af de 19 torp, som ligga på fastlandet, har varit de svårigheter, som därigenom skulle uppkomma, ity att det för arrendatorn skulle i brist på arbetarbostäder blifva hardt när omöjligt att hålla den för gården nödiga arbetsstyrkan och det därför blefve nödvändigt att bygga dylika bostäder, hvilket, säga värderingsmännen, skulle välla olägenheter och högst afsevärda kostnader för kronan. Nu förhåller det sig emellertid, såsom herrarna kunna se af sidorna 21 och 22 i betänkanget, så, att vid arrendevärderingen bestämdes, att, om Hisingetorpen skulle behållas kvar och icke försälas, måste å dem utföras reparationer och nybyggnader för ett belopp af 17,894 kronor 60 öre och om fastlandstorpen skulle bibehållas, behöfde å dem utföras reparationer för en kostnad af 17,878 kronor 68 öre. Till ersättande af Hisingetorpen, som värderingsmännen anse böra försälas,

föreslå de, att tre arbetarbostäder skulle byggas för en kostnad af 12,150 kronor. Räkna man nu efter, hvilka dagsverken fastlandstorparna göra, kommer man till, att det till deras ersättande skulle behöfva byggas ytterligare fyra hus, som efter samma beräkningsgrund skulle kosta 16,200 kronor. Om samtliga torpen skulle afskiljas från egendomen, skulle den sammanlagda kostnaden för nybyggnad af arbetarbostäder sålunda uppgå till ett belopp af 28,350 kronor, och denna summa hafva reserverna på goda grunder afrundat till 30,000 kronor. Om vi nu räkna ihop de belopp, som värderingsmännen ansett nödiga till utförande af reparationer, kommer man till det resultat, att det icke skulle kosta staten mera att låta arrendatorn bygga arbetarbostäder än om staten skulle behålla torpen och reparera dessa. I detta afseende finnes sålunda intet skäl att motsätta sig torpens afytttrande. Jag tror icke heller, att det skulle vålla några vidare olägenheter för arrendatorn att blifva af med den arbetskraft, som han har från torpen. Värderingsmännen säga, att dagsverkarna till stor del utgöras af icke arbetsföra ynglingar och orkeslösa gubbar. Jag förstår icke, huru det under sådana förhållanden kan vara möjligt att sköta ett jordbruk. Mycket bättre vore då, om arbetarbostäder uppfördes, så att arrendatorn kunde hålla sig med dugliga arbetare. Jag kan således icke se, att det finnes några skäl, hvarföre man skulle anse det vara fördelaktigare att bibehålla torparsystemet.

Den ärade ordföranden i utskottet polemiserade mot förslaget att stycka hela egendomen. Härom har knappast någon i utskottet velat vara med, utan vi hafva ansett, att hufvudgården skall bibehållas ostyckad, för att man skall kunna draga nytta af de byggnader, som å densamma finnas. Hvad man velat är, att få till stånd en ytterligare utredning om icke fastlandstorpen eller åtminstone den del af desamma, som äro så belägna, att de utan olägenhet kunna fränkiljas egendomen, kunde försäljas till egna hem och möjligen äfven någon del af själfva hufvudgården. Härom hafva vi icke kunnat bilda oss något omdöme. Vi hafva emellertid icke ifrågasatt, att hela egendomen skall styckas.

Utskottets ordförande sade vidare, att det vore alldeles omöjligt för arrendatorn att åtaga sig att bygga arbetarbostäder för 30,000 kronor. Ja, kan han åtaga sig att bygga för halfva beloppet, så kanske det icke blir så svårt att bygga för hela, ty kostnaderna ställa sig ju relativt billigare, om byggnadsverksamheten bedrifves i stor omfattning.

Vidare sade ordföranden, att utskottet utgått från alldeles falska premisser, ity att utskottet skulle sagt, att om 1909 års förordning tillämpats, skulle resultatet blifvit ett annat. Detta har utskottet aldrig sagt, utan hvad utskottet sagt är, att utskottet föreställer sig, att om 1909 års förordning tillämpats,

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.

(Forts.)

resultatet i afseende på lägenheternas upplåtelse blifvit mera omfattande, och detta anser jag icke vara osannolikt, om man ser saken från den synpunkten, att den nya förordningen tillkom för att bereda ökad möjlighet för förvärf af egnahemslägenheter å kronoegendomar. Om förrättningsmännen haft lagens andemening för ögonen och bortsett från, hvad de ansett vara lämpligt eller icke lämpligt för arrendatorn, hade man antagligen varit mera mån om att tillmötesgå torparnes önskningsar. Torparne på fastlandet, som skola hållas kvar, äro mycket missnöjda och anse, att arrendena äfven efter den nedsättning desamma undergått, äro alldeles för höga. Här om kan ju vara svårt att döma. Det enda man vet är, att värderingsmännen, när de bestämde afgälden, utgingo från ett pris af 1 krona 25 öre för mans- och 1 krona för kvinnsdagsverken. Jag vet icke, huru arbetslönerna ställa sig i trakten omkring Göteborg, men om man känner till arbetslönerna i andra delar af landet, förefaller det i hög grad oförklarligt, att i Göteborgstrakten kunna råda så låga arbetslöner, att man kunnat taga detta pris som norm vid värderingen. Man vet vidare, att dessa torpare göra mycket dåliga dagsverken. Värderingsmännen säga, att de göra sitt arbete med motvilja, att de tredskas och göra så litet som möjligt och att ständiga tvister råda mellan arrendatorn och dem, hvilket föranlett vräkningar och andra obehag. Jag vill då fråga: kan det verkligen vara skäl för staten att upprätthålla ett sådant tillstånd, när staten, såvidt jag kan begripa, utan ekonomisk uppoffring eller åtminstone med mycket liten sådan skulle kunna tillmötesgå dessa torparens önskan, att få friköpa sina ställen. Kan det vara skäl, säger jag, att bibehålla detta tillstånd och tvinga dem att fullgöra en för dem förhatlig och, som de anse, i ekonomiskt afseende högst ofördelaktig dagsverkskyldighet? Jag säger »tvinga». Naturligtvis icke formellt taget, men faktiskt äro de hänvisade att blifva där de äro, ty för de flesta af dem går det nog icke så lätt att skaffa sig utkomster på annat sätt, och det skulle säkerligen för dem komma att kännas synnerligen bittert, om de nödgades lämna dessa ställen, där de flesta af dem tillbragt hela eller större delen af sitt lif. Tvingar man dem nu kvar, komma naturligtvis samma sorgliga förhållanden att råda fortfarande som hittills, och torpen å Kastellegården komma alltjämt att förblifva en härd för missnöje, i stället för att, om staten ville gå torparnes i mitt tycke rimliga önskningsar tillmötes, å denna egendom skulle skapas en koloni af själfständiga och med sina förhållanden belättna småbrukare. Vill man betrakta saken ur en vidare synpunkt, kan jag icke finna, att någon tvekan kan råda i valet om, hvad staten här bort göra.

Utskottet har yrkat afslag å Kungl. Maj:ts proposition, i hvilken föreslås att Hisingetorpen skulle försälas. Ingen af ut-

skottets medlemmar har haft något att invända mot en försäljning af dessa torp, men majoriteten har ansett det vara riktigare att återförvisa hela ärendet och låta det prövas i hela dess omfattning. Ett skäl härtill kan man finna däruti, att enligt 1909 års förordning gälla andra betalningsvillkor vid inlösen af sådana lägenheter, som här äro i fråga, och det vore därför lämpligt att, om samtliga eller några af fastlandstorpen skola säljas, samma villkor tillämpades å dem som å de andra. Ett annat skäl kan vara, att om fastlandstorpen skola säljas, behöfva flera arbetarbostäder uppföras, och det är bäst för arrendatorn att på en gång få veta, huru många bostäder, som skola byggas, ty därigenom får han lättare att bestämma, hvar han skall förlägga dessa bostäder och huru han skall uppföra dem.

Särskildt ur den synpunkten, att staten icke af små hänsyn bör sätta sig emot den önskan, som dessa torpare ha att få friköpa sina torp, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ericsson, Aaby: De båda föregående ärade talarne hafva sett denna fråga mera i sak och detalj. Jag skall be att få se densamma mera principiellt.

Jag skulle då först vara frestad att inlåta mig i en liten polemik med den ärade motionären, men då han icke här kan göra sin röst gällande, måste jag afstå därifrån, huru frestande det, som sagdt, än kunde vara.

Såsom den första principfrågan ber jag få framställa denna: kan det vara riktigt att vid sådana förhållanden som dessa, då ett visst missnöje uppstått på en kronodomän och vissa önskingar där gjort sig gällande och vederbörande tjänstemän och myndigheter tagit saken under ompröfning och noga utredt densamma, enskilda motionärer framträda inom Riksdagen och draga dessa i stort sedt ganska små frågor direkt under Riksdagens bedömande och afgörande? Kan detta vara rätt, säger jag. Jag tror icke, att så är fallet, och jag stödes ännu mer i denna min uppfattning däraf, att, om detta skulle vara riktigt, det blefve alldeles olidligt för dessa tjänstemän att sköta sina tjänster, då de hade öfver sig icke allenast sina vanliga öfverordnade, utan äfven Riksdagen och vid sidan häraf en tidningspress, där uppagerande skrivelser skulle få publiceras.

En annan principfråga, som ligger innesluten i denna, är, huruvida 1909 års förordning angående försäljning af kronodomäner skall få en alldeles särskild tillämpning. Det heter i denna liksom i de förut gällande förordningarna med hänsyn till försäljning af kronodomäner till egna hem, att det skall vara sådana, som äro särskildt lämpliga härför. Enligt mitt förmenande hafva reservanterna inom utskottet fullkomligt rätt, då de i full öfverensstämmelse med vederbörande myndigheter säga: de torp,

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

*Ang. upp-
lätande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

som ligga på Hisingen, sälja vi, ty de lämpa sig för egna hem, men de, som ligga på fastlandet, böra tillhöra egendomen och skola därför bibehållas. Skulle Riksdagen yttra sig i den riktning utskottet gör, det vill säga att äfven torpen vid hufvudgården skulle försälgas till egna hem, för att nu icke tala om motionärens önskan att stycka alla 500 tunnlanden åker, har Riksdagen, enligt mitt förmenande, sagt, att denna författning skall tillämpas så, att öfverallt, där vederbörande arrendatorer af mindre kronodomäner vilja köpa sådana, skola de få det, oberoende af den större eller mindre lämplighet, som dessa lägenheter hafva för att blifva egna hem. Jag tror icke, att detta skulle vara lyckligt.

Jag ber vidare att få göra kammaren denna fråga: Kan det vara rätt att, när det, som här är fallet, bildats ett egnahemsbolag strax bredvid, hvilket staten understödjer med penningar i form af lån från jordförmedlingslånefonden, och detta egnahemsbolag alltjämt drifver sin verksamhet och har stor osäld areal, kronan alldeles bredvid och innan detta bolag utnyttjat sina resurser återigen börjar egnahemsförsäljning, som konkurrerar med bolaget?

Jag öfvergår nu till att yttra några få ord i allmänhet i själfva egnahemsfrågan. Jag är en varm vän af denna fråga och anser, att det vore mycket lyckligt, om egna hem kunde uppstå i talrik mängd i vårt land, men just därför att jag är vän af denna egnahemsrörelse, ser jag tydligt den fara, som för denna rörelses framgång ligger i, om rörelsen bedrifves på ett konstladt och alltför forceradt sätt. Ty, mina herrar, det behöfver icke hända många af dessa egnahemsköpare, att de komma att tröttna under den ganska tunga börd, som kommer att hvila på deras axlar, när de skola fullgöra, hvad egnahemskontraktet ålägger dem, att de blifva förtviflade och kasta ifrån sig det hela och att en sådan trötthetens och missnöjets anda kommer att gripa omkring sig, och då hafva vi i sanning gjort egnahemsrörelsen den allra, allra största skada.

Jag har velat uttala detta från denna plats, därför att jag anser, att man på många håll söker forcera fram denna fråga på ett rent onaturligt och för densamma farligt sätt.

Till sist ber jag att få vända mig med några ord mot den siste ärade talaren, som sade: kan det vara skäl att bibehålla dessa förhållanden vid Kastellegården, där det jäser af missnöje i sinnena? Jag vill svara honom med en annan fråga: Kan det vara skäl, att Riksdagen sätter sig till domare öfver förhållandena där nere och gifver den ena parten, de missnöjda torparna, rätt mot landets myndigheter, som uttalat sig i frågan? Jag tror, att den ena frågan kan framställas med fullt ut lika mycket fog som den andra.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Fahlén: När denna fråga behandlades i utskottet, framställde jag en särskild mening rörande lösningen af densamma, hvilken emellertid icke fick något understöd vare sig från utskottets majoritet eller från reservanterna, och följaktligen såg jag mig nödsakad att anteckna min reservation. Då jag till denna reservation icke fogat något närmare angifvande af de skäl, som föranledt densamma, har jag tagit mig friheten att begära ordet för att med några få ord klarlägga min uppfattning i saken.

Här föreligga, enligt min uppfattning, två särskilda frågor, och icke, såsom utskottets majoritet ansett, en sammanhängande. Den ena innehålles i Kungl. Maj:ts proposition och rör de så kallade Hisingetorpen. Beträffande denna sak har, såsom föregående talare sade, någon meningsskiljaktighet icke förekommit inom utskottet, och man kunde därför föreställa sig, att utskottet icke skulle kommit till det märkvärdiga slutet att afstyrka en kunglig proposition, mot hvilken ingen invändning gjorts. Jag påyrkade alltså för min del bifall till den kungliga propositionen.

Den andra fråga, som, enligt min uppfattning, föreligger, är frågan om fastlandstorparna eller den vidsträcktare fråga, som motionären berör. Hvad då motionen beträffar, lär det vara otvifvelaktigt, att den i vissa delar är ganska tendentiös och öfverdrifven, och vissa uppgifter i densamma torde icke vara fullt öfverensstämmande med verkliga förhållandet, åtminstone enligt de upplysningar, som lämnades i utskottet. Men äfven om man sålunda torde böra skära bort en del af motionärens framställning, tror jag icke, att någon, som uppmärksamt genomläst motionen och de bilagor, som äro fogade vid densamma, äfvensom de öfriga dokument, som kunna varit ägnade att belysa frågan, och som särskildt reservanterna låtit sig angeläget vara att framlägga till stöd för sin mening, skall kunna neka till, att här ändå föreligger någonting, som icke utan vidare kan affärdas. Vid sådant förhållande fann jag mig föranlåten hemställa, att utskottet, jämte det Kungl. Maj:ts proposition tillstyrktes, skulle i anledning af motionen tillstyrka skrifvelse till Kungl. Maj:t af ungefär det innehåll, som utskottet gjort. Men, som sagdt, vann detta förslag icke något understöd.

Ser man på de uppgifter, som lämnats i motionen särskildt rörande fastlandstorparnas ställning, synes det mig icke möjligt att komma till någon annan uppfattning, än att deras lott är ganska hård. De villkor, som föreslagits att gälla för innehaf af torpen, äro, åtminstone efter min erfarenhet, alldeles oerhördt hårda, och jag skall be att få besvara kammaren med ett eller ett par exempel.

I den förteckning, som återfinnes i bilagan till utskottets betänkande, förekommer ett torp, som heter Sparrås. Husen å

*Ang. upp-
lätande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.*

(Forts.)

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

detta torp ägas af torparen själf och torpets hela areal utgör 1,728 hektar. Om jag värderar denna areal efter samma pris, som uppskattningsmännen satt på ett annat torp eller 600 kronor för hektar — ett pris, som är ofantligt mycket högre än genomsnittspriset — kommer jag till ett belopp af 1,636 kronor 80 öre. Räkntan å detta belopp utgör efter 5 procent 81 kronor 80 öre. För torpet skola utgöras 78 mans- och 15 kvinnsdagsverken, och äfven om man beräknar priset å desamma så lågt som en krona 25 öre för mans- och en krona för kvinnsdagsverken, gör detta en summa af 112 kronor 50 öre. Detta synes mig vara tämligen hög afgäld, äfven om man tar i betraktande, att vissa förmaner åtfölja torpinnehafvet. Ett flertal liknande exempel skulle kunna framdragas, men jag vill icke upptaga tiden härmed. Detta exempel var icke särskildt utvaldt, men jag har använt det därför, att den upplysning lämnats, att husen å detta torp ägas af torparen själf och man sålunda lättast kan göra en jämförelse med andra. Att beräkna mansdagsverke till 1 krona 25 öre och kvinnsdagsverke till 1 krona, såsom uppskattningsmännen gjort öfver hela linjen, förefaller mig emellertid orimligt. Men uppskattningsmännen säga, att denna beräkning grundar sig på, att en hel del torpare utgöras af mer eller mindre orkeslösa gubbar eller ock af ej arbetsföra ynglingar och att följaktligen prisen äro tillräckligt högt beräknade. Men det kan väl icke vara rättvist att låta denna omständighet inverka så, att dessa pris komma att gälla äfven beträffande dem, som icke äro orkeslösa eller ynglingar, utan fullt arbetsföra. Detta synes mig med nödvändighet leda till orättvisa mot dem, som äro fullt arbetsföra och i stånd att fullgöra sitt arbete på ett tillfredsställande sätt. Detta jämte mycket annat har ingifvit mig den uppfattningen, att det system, som nu tillämpas vid ifrågavarande gård, icke är riktigt, utan bör ändras till något annat. Kommer man då till det resultatet, att man skall sänka afgälden, blifva statens inkomster af hufvudgården mindre och de ekonomiska fördelarna för staten mindre. Då framställer sig lätt den frågan: Är det icke lika ekonomiskt fördelaktigt för staten att afyttra torpen, åtminstone de, som kunna därtill finnas lämpliga? Och en undersökning i detta hänseende är just hvad man vill.

Reservanterna åberopa ett yttrande af uppskattningsmännen, som synes mig vara alltför kategoriskt och säreget för att förbigås. Uppskattningsmännen säga, att torparsystemet afgjort torde vara att föredraga ur såväl ekonomisk som social synpunkt framför statarsystemet. Härom torde dock meningarna väl vara delade. Jag skall icke inlåta mig närmare på denna fråga, men hvad den sociala synpunkten beträffar, tror jag, att denna synpunkt bättre tillgodoses genom att gå den väg, utskottet föreslagit än genom att bibehålla torpen. Hvad den ekonomiska sidan beträffar har denna redan blifvit belyst af den föregående

talaren, och jag instämmer fullkomligt med honom däruti, att det ekonomiska utbytet för staten måste blifva bättre, om samtliga torpen försäljas enligt sådana grunder, som uppskattningsmännen antydt. Och för öfrigt är det väl icke så alldeles gifvet, att det här endast gäller två alternativ, torparsystem eller statarsystem. Jag föreställer mig, att om såväl Hisinge- som fastlandstorpen skulle säljas, skulle dessa torps innehafvare med all sannolikhet vända sig till hufvudgården för att få arbete. Åtminstone kan man icke tänka sig, att de skulle vara alldeles bortblåsta, utan man har väl anledning att tro, att de skulle stå arrendatorn till hands, och detta på ett sätt och under förhållanden, som vore mycket bättre såväl för den ena som den andra parten. När man tänker sig, att innehafvaren af ett torp, som sammanlagdt innehåller något öfver sju hektar, skall enligt den nya uppskattningen utföra 260 mansdagsverken, då får man anledning att fråga sig: när skall han sköta sitt torp? Det är ju nära nio månader, som han skall vara på dagsverke. Han måste hafva tid att bruka den egna jorden och skaffa sig ett nödigt uppehälle för sig och sin familj, som han icke kan få direkt ur jorden på torpet, men när skall han kunna göra det?

Af hvad jag nu yttrat framgår, att jag skulle ställt mig på utskottsmajoritetens ståndpunkt, därest den icke afstyrkt Kungl. Maj:ts proposition. Jag kan icke förstå, hvori logiken ligger att afstyrka denna proposition, på samma gång man begär denna skrifvelse. Att utlämna dessa Hisingetorpare rent af som ett offer i denna sak är mig i hög grad motbjudande. Hvarför kunde icke den ena saken få afgöras oberoende af den andra? I så fall tror jag, att det hade varit större möjlighet att komma till enighet i båda kamrarna och få ett resultat. Såsom frågan nu ligger, kommer väl antagligen här i kammaren reservationen att bifallas, och i Andra kammaren kommer man att taga utskottets utlåtande, och då har, såvidt jag förstår, realiter ingenting annat händt, än att Hisingetorparne icke fått sina förväntningar uppfyllda, utan sina illusioner för denna gång totalt grusade.

Jag skulle kunna framställa ett yrkande i öfverensstämmelse med mitt yttrande, eller ock ett yrkande om återremiss till utskottet, men jag kan icke se, att det skulle medföra något resultat, i synnerhet med hänsyn till den sannolika utgången i Andra kammaren, och, herr talman, vid sådant förhållande anser jag mig för närvarande icke böra framställa något yrkande.

Herr Nilsson: I den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen finnes anfördt följande, nämligen »att denna egendom, som är rik på gamla historiska minnen, är en af de värdefullaste jordbruksegendomar, som finnes i kronans ägo (näst förra öfverstebostället Tommarp i Kristianstads län lämnar den för närvarande det högsta arrendet)».

Ang. upplåtande af vissa områden från förra öfverstebostället Kastellegården nr 1 m. m. till egnahems-lägenheter.
(Forts.)

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

Då denna egendom här i reservationen blifvit omnämnd, skall jag tillåta mig att göra en liten jämförelse mellan denna och Kastellegården, enär de varit föremål för arrendeuppskattning samma år. Jag var med i den uppskattningsnämnden, som värderade Tommarp, och på den grund känner jag till förhållandena. Jag har inga siffror till hands, men jag tror mig kunna lämna någorlunda sanningsenliga uppgifter i allt fall. Den egendomen bestod af 750 tunnland jord under eget bruk och dessutom af en 40 stycken torplägenheter. Arrendeuppskattningsmännen hafva där föreslagit, att alla dessa torp, med undantag af ett par stycken, som ligga uti själfva inegoplanen, skulle försäljas. För den öfriga arealen tror jag, att man föreslog en arrendesumma af omkring 14,000 kronor. Det är alltså därstädes inga vidare dagsverken att tala om. Om jag nu jämför den arrendesumman med den, som nu är satt på Kastellegården, så finner man, att den gården är föreslagen till bortarrendering för en summa af 12,300 kronor, med samtliga dagsverken inräknade. Arrendeuppskattningsmännen hafva värderat dessa torpars dagsverken till en summa af 5,960 kronor, och då återstår det för arrendatorn att erlægga 6,340 kronor. Då är emellertid att märka, att vid värderingen af dessa dagsverken hafva arrendeuppskattningsmännen satt dessa dagsverken så lågt som till 1 krona 25 öre för ett mansdagsverke och till 1 krona för ett kvinnsdagsverke. Det är väl alldeles orimligt att kunna begära, att folk skall åtaga sig dagsverken tjuu år framåt i tiden för ett så lågt pris. Det rätta hade väl varit, att man satt dagsverkena till gängse pris, och jag tar icke till för högt, om jag säger, att arrendeuppskattningsmännen hafva satt mansdagsverket 1 krona 25 öre för lågt och kvinnsdagsverket 50 öre för lågt. Om jag nu lägger dessa siffror till förutvarande, och jag sålunda ökar dagsverkspriset med de siffror, som jag nämnde, så kommer man till en ökad afgäld för torpen af 5,632 kronor och 50 öre. Då återstår det för den arrendator, som blir den lycklige innehafvaren till Kastellegården, att erlægga för omkring 500 tunnland god och dränerad jord en afgäld af 707 kronor och 50 öre.

Det uttrycktes af en ärad talare på kronobergsbänken den tanken, att man icke borde draga in administrativa förhållanden under Riksdagens pröfning, men jag får säga, att när förhållandena äro så otillfredsställande, som de här tyckas vara, så är det verkligen skäl uti, att Riksdagen ingriper.

Hvad nu beträffar förslaget att försälja de torp, som ligga på fastlandet och lyda under gården, så är det alltid förhållandet — det känner den väl till, som haft med styckning af egendommar att göra — att de innehafvare af jorden, som sitta på den och bruka den, hafva mycket lättare att draga sig fram som själfägande jordbrukare än de, som skola skapa sig alldeles nya egna hem. Jag kan icke finna någon rimlig anledning att bi-

behålla torparnes dagsverksskyldighet, utan det är ur både social och ekonomisk synpunkt bättre att låta dem friköpa torpen. Om man jämför de resultat, som utskottet och reservanterna kommit till, så kan jag icke finna annat, än att utskottet lämnat Hisingetorparne i sticket för att få de andra torparnas villkor förbättrade inom en mycket kort tid. Reservanterna hafva emellertid föreslagit, att de förhållanden, som nu äro, skulle blifva gällande för en tid af minst 10 år. Det synes mig väl hårdt att ålägga dessa torpare så hårda villkor under de kommande tio åren. Jag tror därför, att den lilla olägenhet, som Hisingetorparne blifva utsatta för genom dröjsmålet med att få friköpa sina torp, är ganska liten mot de stora olägenheter, som de andra torparne skola få lida af, därest de skulle vara tvungna att fortsätta brukningen af torpen på förutnämnda villkor i tio år. Jag tror, att kammaren handlar klokast, om den följer utskottet, och jag yrkar bifall därtill.

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastele-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

Herr Petersson, Alfred: Då jag har tillhört utskottets majoritet och således instämt i utskottets utlåtande, skall jag be att få angifva några skäl, hvarför jag kommit att intaga den ståndpunkten.

En ärad talare på kronobergsbänken yttrade för en liten stund sedan, att han ville se saken ur principiell synpunkt och bortse från detaljerna i denna fråga. Jag skall instämma med honom i det fallet. Jag vill och har velat se denna fråga ur principiell synpunkt.

Att börja med kan jag icke se annat, än att Kungl. Maj:t och Riksdagen hafva öfver hufvud taget varit ense om den saken, att det är ur samhällelig synpunkt af synnerligt värde, ett mål att sträfva efter, att så många som möjligt af Sveriges medborgare få tillfälle att komma i den ställning, att de få eget tak öfver hufvudet och en egen grund att timra sin stuga på. Man har gått fram på olika vägar för att nå det målet. Kungl. Maj:t och Riksdagen ha beslutit att ställa penningar till förfogande i form af lån för att främja det syftemålet. Kungl. Maj:t och Riksdagen hafva därjämte gått fram äfven på en annan väg, och den vägen är att underlätta och stödja förmedlingen af jorden och tillhandahållandet af jord åt sådana, som vilja och kunna skapa ett eget hem eller ett mindre jordbruk, och detta genom så rimliga och för dem gynnsamma villkor som möjligt. Den senare vägen har man främjat, dels därigenom att man ställt lånemedel till förfogande i form af lån från den s. k. jordförmedlingsfonden för inköp af för styckning lämpliga egendomar och dels, framför allt, därigenom att man velat, att den jord, som svenska staten äger, skall i största möjliga utsträckning ställas till förfogande just åt sådana, som söka efter att få en jordlapp att besitta och försörja sig på. Detta har tagit sig uttryck

*Ang. upp-
lätande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

ganska tidigt uti beslut från Kungl. Maj:ts och Riksdagens sida. Redan 1896 års grunder, som här förut hafva blifvit antydda, angifva tydligt, att man skall vid hvarje arrendeuppskattning taga hänsyn till, huruvida icke från det eller det hemmanet lämpligen bör kunna upplåtas mark till sådana egnahemslägenheter åt dem, som däraf äro i behof. Detta har man velat ytterligare utveckla, och detta har skett genom denna senare kungörelse af den 31 december 1909 angående förändrade grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. Gentemot utskottets ärade ordförande vill jag säga, att man stod icke precis på samma ståndpunkt år 1909 i det fallet, som man stod år 1896, utan år 1909 har man velat ytterligare pointera, att man vill ställa statens jord i ganska stor utsträckning till disposition. Man har genom att göra villkoren så gynnsamma som möjligt velat framkalla en verklig efterfrågan efter jord. Jag skall för att ytterligare betona detta be att få anföra något just ur Kungl. Maj:ts nådiga bref till domänstyrelsen angående tillämpningen af dessa grunder från år 1909. Där står det bland annat följande: »I fråga om de för statsverkets räkning utarrenderade jordbruksegendomar skall det åligga Våra befallningshafvande, en hvar inom sitt län, att årligen genom särskild kungörelse tillkännagifva, hvilka egendomar inom länet under året komma att undergå uppskattning för försäljning eller förnyad utarrendering, äfvensom att spekulant å lägenhet eller område från sådan egendom äger att hos domänintendenten i länet eller, där sådan ej finnes anställd, hos kronofogden i orten göra de framställningar i fråga om förvärfvande af lägenhet eller område, hvartill han kan finna anledning; skolande berörda kungörelse ej mindre upplåsas i samtliga kyrkor» etc. Härigenom har man nu särskildt strukit under, att man velat framkalla spekulation på sådana lägenheter och att man vill, såvidt möjligt, tillmötesgå eventuella behof. — Spekulation kanske icke är rätta ordet. — Så skrifver och handlar man naturligtvis icke för att, när dessa sedan komma och säga: jag vill gärna inköpa ett område, lämpligt till småbruk eller bostad, svara: nej, det får ni icke här. Det är icke lämpligt här. Man gör det uteslutande för att i största möjliga mån tillmötesgå denna efterfrågan.

Nu säger jag, att om man lägger dessa synpunkter på den förevarande frågan, d. v. s. Kastellegården, och om jag bedömer den frågan, sådan den föreligger, ur dessa synpunkter, så kan jag icke komma till någon annan ståndpunkt, än att jag måste, i likhet med hvad utskottet här sagt i början af sin motivering, säga:

»Af hvad i ärendet förekommit torde framgå, att efterfrågan å småbrukslägenheter å ifrågavarande kronoegendom ingalunda motsvaras af de af Kungl. Maj:t, på grund af senaste arrende-

uppskattning af egendomen, föreslagna lägenhetsupplåtelseerna.» De stå icke i något förhållande till hvarandra. Domänintendenten själf har låtit oss veta i sina anteckningar, som han gjort sig till minnes, att vid uppskattningen förelägo framställningar icke endast från torparne på egendomen, utan äfven från utomstående att få köpa vissa lämpliga områden. Det fanns således här efterfrågan. Denna efterfrågan har man icke gått till mötes i annan mån, än att dessa 14 torp och 2 backstugusittarlägenheter, som ligga på andra sidan af Nordre älf, blifvit föreslagna till försäljning. Motivet till detta tyckes af handlingarna ha varit, att dessa torp ligga på andra sidan Nordre älf och att det således är rätt besvärligt för dessa torpare att kunna komma till egendomen och fullgöra sina dagsverkkskyldigheter. Det har man kanske haft men af både på torparnes och arrendatorns sida. Således, hade icke dessa torp genom Nordre älf varit skilda från Kastellegården, så är mycket sannolikt, att äfven de fått stanna kvar vid egendomen.

Det är, som sagdt, ur dessa synpunkter, det vill säga ur statens vid olika tillfällen klart uttalade vilja, att egnahems- och småbruksrörelsen skall främjas, som jag velat bedöma frågan, och icke alls med hänsyn till dessa tvistigheter mellan torparne och egendomsarrendatorn, som omförmäls i handlingarna, ty om anledningen till dessa vill jag icke yttra mig. Detta är emellertid en illustration till systemet, som är ganska bjärt, och kan i viss mån gifva ytterligare skäl till det yrkandet: dessa torpare må få blifva sina egna och blifva själfständiga människor.

Härvidlag skall jag passa på och nämna en passus, som jag också tror vidrördes af den ärade talaren på kronobergsbänken. Reservanterna resonera här: »att torparnes ställning genom deras torps frigörande från hufvudgården skulle blifva, ehuru visserligen för själfkänslan mera tilltalande, så dock ur ekonomisk synpunkt vida vanskligare, sedan de blifvit betagna möjligheten att genom personligt arbete efter hand utgöra besvär, onera, afgälder och hvad öfrigt må påhvila jorden».

Ja, här är tydligen en olika uppfattning rådande mellan torparna, som saken gäller, och reservanterna, och jag undrar, om man icke måste gifva dem vitsord, som saken närmast gäller, det vill säga dem, som stå här och längta efter att få eget tak öfver hufvudet och egen jord att bruka. Den känsla, som ligger till grund härför, nämligen hemkänslan, är något, som är så pass viktigt och betydelsefullt, att jag tror, att man bör vårda den känslan och göra den allt starkare hos vårt folk, ty hvar, om icke i den, finnes roten till fosterlandskärleken? Säväl i den ena som den andra kammaren sätter man det största värdet på den och vill inplanta den hos vårt folk.

Nu sade herr Aaby Ericsson, bland annat, att det finnes en fara för egnahemsfrågan. Det är jag den förste att erkänna.

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebo-
stäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

Han angaf den bestå däri, att om man på konstlad väg söker drifva fram den, så skulle det leda därtill, att det blefve ett misslyckadt experiment, och att reaktion skulle uppstå mot egnahemsrörelsen. Men, herr Ericsson: Kan man verkligen tala om fara i detta fall? Här är icke något konstladt, utan en fullt naturlig utveckling. De komma och begära: Få vi blifva våra egna på de torp, vi så länge brukat, och få vi blifva det på de villkor, som äro föreskrifna? Säger man då ja, då är det icke något konstladt behof, man tillfredsställer, utan åtminstone för mig den naturligaste sak i världen.

Medan jag har ordet, kan jag icke underlåta att fästa mig vid några skäl, som utskottets ordförande antydde för sin och reservanternas ståndpunkt. Han sade rent ut, att han ansåg det vara ett helgerån att stycka en sådan egendom som denna. Jag vill då först säga, att hvarken utskottet eller någon annan har yrkat på, att hela denna egendom skulle styckas i ett slag. Jag tror icke, att det vore lyckligt, men jag tror också, att åtskilliga delar af denna egendom skulle kunna mycket väl, utan skada för någon, men till nytta för många, användas till småbrukslägenheter. Således, vis-a lämpliga områden både kunna och böra upplåtas. Det blir intet helgerån därigenom. Hvad är det, som skulle göra det till ett sådant? Jo, detta att det är en af våra större egendomar. Det är för mig just ett skäl att skära bort en del af området på egendomen. Det andra skälet är, har man sagt, att jorden är i kultur och att man har kostat mycket penningar på täckdikning. Detta, att jorden är i kultur, kommer dock dessa svenska medborgare till godo och underlättar deras möjligheter att taga sig fram, och det tycker jag, att alla borde vara nöjda med.

Det har vidare sagts, att man har planterat skog där på egendomen. Ja, icke kommer den att förfaras, om den blir till äfventyrs uppdelad bland mindre jordbrukare. Det finnes nog exempel på, att de väl tillvaratagit sådana planteringar. Och så framhåller man husen. Jag medger, att det är en fråga att taga hänsyn till, men jag upprepar, att det är icke nu fråga om att stycka hela egendomen och göra dessa hus öfverflödiga. Äfven om man delar utskottets mening om, att man bör underkasta egendomen en ny uppskattning, så kommer man till det resultat, att om man kan skära bort åtskilliga tunnland, kanske 50 till 100 tunnland, jord från egendomen, så blifva icke husen öfverflödiga för detta, men det skulle vara möjligt, att man kunde undvika nybyggnader för en 50,000 à 70,000 kronor, som äro föreslagna till utförande under den närmaste arrendeperioden, och som komma att sluka en stor del af arrendeafgiften. Något helgerån kan jag icke finna däruti, att man går den väg, som utskottet anvisat, nämligen att helt enkelt underkasta det hela en ny pröfning. Man har icke kategoriskt velat säga, hvilka

torp som skola säljas, och icke heller att hela egendomen skall styckas. Intetdera har utskottet sagt, utan man har velat gå en medelväg, och går man den, kommer man till ett resultat, som är tillfredsställande för alla parter.

Sedan har man sagt, att man genom att bifalla utskottets förslag skulle uppoffra Hisingetorparna. Nej, visst icke: Det har icke varit utskottets mening. Hisingetorparna komma helt säkert att få samma rättigheter vid en ny uppskattning, som de nu fått. De få vänta ett år, men vinsten blir, att det blir dubbelt, kanske tre gånger så många, som komma i samma lyckliga belägenhet. Jag föreställer mig, att de anse sig lyckliga, om de få friköpa torpen. Och det är säkert, att icke offrar man Hisingetorparna därigenom. För öfrigt föreligga vid denna uppskattningsaffär, såsom också blifvit påpekadt af en talare på kristianstadsbänken, sådana förhållanden, som väl kunna påkalla en revision af uppskattningen. Jag skall därför be att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

Grefve Wachtmeister, Axel: Jag har i denna fråga utan tvekan ställt mig bland reservanterna, och från deras sida hafva ju så många talande och kraftiga skäl anförts, att jag anser det vara öfverflödigt att tillägga något, men jag skall dock säga några ord, särskildt med hänsyn till det, som yttrades angående det resultat, som skulle ha blifvit af vederbörande uppskattningsmäns arbete, därest 1909 års förordning funnits till, när uppskattningsnämnden fullgjorde detta sitt arbete.

Det är visserligen sant, att 1909 års författning har lämnat något friare händer åt uppskattningsnämnden i detta afseende än 1896 års förordning, det är sant, men på samma gång talar den riksdagsskrifvelse, nummer 171 i 1909 års riksdagsskrifvelser, som ligger till grund för kungl. förordningen den 31 december 1909, följande tydliga språk. Det säges där:

»Riksdagen har alltså ansett sig böra i hufvudsak bifalla Eders Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag, därvid Riksdagen emellertid velat uttala den förvissningen, att den lokala domänförvaltningen, på hvilken i första hand torde bero, huru kostsamt det nya systemet kommer att blifva för staten vid lägenheters afskiljande från kronoegendomar, förfar med största om-
tänksamhet och försiktighet.»

Därför är jag öfvertygad, att resultatet hade blifvit det samma.

Jag undrar, hvilken sida, som rättat sig mest efter andan i denna Riksdagens skrifvelse, antingen den sidan, som med allt gevalt, mot alla myndigheters afstyrkande, med säker utsikt till stora kostnader och förluster för staten, yrkat på ett brådstörtadt tullvägagående i denna sak, eller den sidan, hvilken, i olikhet med utskottet, anser, att man för närvarande, för att icke

Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kostelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)

omöjliggöra eller så godt som omöjliggöra hufvudgårdens ut-
arrendering, icke bör gå längre än hvad Kungl. Maj:t föreslagit
eller att 16 torp få afsöndras, men som innerligt gärna unnar
dessa 19 öfriga torpar» att, om och när det möjligen kan ske,
få blifva sina egna, och som därför föreslår den skrivelse, som
ligger uti reservanternas förslag.

Nu har herr Nilsson framhållit, att det skulle dröja *minst*
10 år, innan dessa torpare möjligen kunde få friköpa sig. Det
är icke så. Detta ligger icke uti reservanternas skrivelseför-
slag. Det står tydligen *högst* 10 år, men för öfrigt är saken
lagd uti Kungl. Maj:ts band. Kungl. Maj:t kan när som helst
taga saken under ompröfning, och uti reservanternas skrivelse-
förslag ligger just detta, att reservanterna anse, att det är möj-
ligt eller sannolikt, att några af de öfriga torparne kunna blifva
sina egna, kanske många, kanske alla, men att saken bör om-
tänksamt behandlas. Detsamma har ju herr Petersson yttrat.
Han ville också, att saken skulle pröfvas. Det vilja ju också
reservanterna enligt sitt skrivelseförslag, men reservanterna
anse, att något mera tid behöfs för en sådan utredning än hvad
som utskottets majoritet tänkt sig.

Jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

Herr statsrådet Nylander: Det var för mig något ovän-
tadt att finna, att jordbruksutskottet funnit sig icke böra till-
styrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition rörande försäljning
af torpen å Hisingesidan. Utskottets afstyrkande förefaller mig
desto mer märkvärdigt, som såväl utskottets majoritet som dess
reservanter tyckas vara fullt eniga därom, att dessa ifrågavarande
torplägenheter böra säljas; och utskottets majoritet säger be-
stämdt ifrån, att »utskottet gifvetvis icke har något att erinra
mot Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i hvad densamma
afser att medgifva innehafvarna af egendomens å Hisingen be-
lägna torp och lägenheter rätt att friköpa desamma.» Efter
detta uttalande hade jag verkligen väntat, att utskottet skulle
tillmötesgått Hisingetorparnas önskan och låtit dem få ägande-
rätt till sina respektive torp. Utskottet anför såsom stöd för
sitt afstyrkande — och äfven här under diskussionen har det
icke anförts något annat skäl — utskottets önskan, att under-
sökningar böra ytterligare göras, huruvida icke torpen på fast-
landet äfven skulle kunna friköpas, samt att, då därvid 1909
års förordning komme att följas, denna förordning bör iakttagas
äfven vid försäljningen af torpen å Hisingen. Det synes mig
verkligen, som om denna synpunkt icke borde få utgöra hinder
för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Såsom herrarna finna, har
Kungl. Maj:t i sin proposition föreslagit Riksdagen medgifva, att
de å Hisingen belägna torpen och lägenheterna må från egen-
domen upplåtas just enligt denna kungörelse af den 31 decem-

ber 1909, så att dessa torp och lägenheter — därest det icke i särskilda fall annorlunda förordnas — följaktligen äro underkastade alldeles samma försäljningssätt och samma betalningsvillkor, som de områden å fastlandet, hvilka tilläfsventyrs framdeles komma att upplåtas. Någon synnerligt stor olikformighet, hvarom utskottet talar, mellan upplåtelsen af torpen å Hisingen och fastlandstorpen, i händelse äfven dessa skulle försälas, torde således näppeligen behöfva förekomma. Beträffande dessa 1909 års grunder, hvarom här så mycket talats, tillåter jag mig erinra därom, att dessa, rörande själfva uppskattningsförrättningens verkställande, i högst ringa mån skilja sig från förut gällande bestämmelser i detta hänseende, så att, om dessa grunder varit gällande år 1908, då uppskattningen af Kastellegården ägde rum, förrättningens resultat i afseende på lägenhetsupplåtelser näppeligen blifvit mera omfattande. Och i detta sammanhang skulle jag, liksom den föregående ärade talaren, vilja särskildt erinra om hvad Riksdagen skref till Kungl. Maj:t år 1909, då Riksdagen anmälde antagandet af de nya grunderna. Riksdagen uttalade därvid sin förvissning därom, »att den lokala domänförvaltningen vid lägenheters afskiljande från Kronans egendomar skulle förfara med den största möjliga omtänksamhet och försiktighet».

Då jag således icke kan finna, att någon som helst fördel skulle vara förenad med uppskof med försäljningen af torpen å Hisingen, utan att det snarare tvärtom skulle verka synnerligen ogynnsamt och blifva för därvarande torpare en obehaglig missräkning att nu icke få friköpa sina lägenheter, hvaråt de gladt sig och hvarpå de gjort sig beredda, vågar jag uttala den förhoppningen, att denna kammare behagade bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Larsson, Knut: Endast några få ord. Jag ber att få tillstyrka reservanternas förslag af följande skäl.

Reservanterna säga att, om man antager Kungl. Maj:ts förslag, detta skulle först och främst leda till försäljning af dessa sexton Hisingetorp, och att således ett resultat i så fall genast vunnos, hvilket äfven jag betraktar som en fördel.

För det andra säga reservanterna, att hufvudgården har synnerligen dyrbara byggnader och att den gifver ett af de större kronoarrendena i landet, nämligen 11 å 12 tusen kronor. Då är det väl försiktigare att undersöka skälen beträffande hufvudgårdens utarrendering och om det visar sig att några torp kunna säljas, såsom reservanterna hafva sagt, så är det möjligt så kan ske. Jag föreställer mig, att domänintendenten, då han gör denna undersökning, äfven undersöker, huruvida arrende kan upplåtas på hufvudgården med ett mindre antal torpare och en del skiljas ifrån. Då står man i alla fall på säkrare grund.

Ang. upplåtande af vissa områden från förra äfverstebostället Kastellegården nr 1 m. m. till egnahetslägenheter.

(Forts.)

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastele-
gården nr 1
m. n. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

Jag ber att få erinra om förra riksdagen, då jag hade äran yttra mig angående kronobostället Hammarön i Karlstads härad. Där hade nämligen undersökts under 20 års tid, om denna egendom kunde styckas. Arrendet hade gått ned från 2,000 kronor till 600 kronor. Och nu hade den utarrenderats blott på det villkoret, att arrendatorn fick sälja allt foder. Ladugården var nedfallen och kunde icke hysa några kreatur. Det kan hända, om man fränskiljer en mängd torplägenheter och isolerar hufvudgården, att det skulle kunna gå på samma vis med Kastelegården, och att arrendet skulle kunna gå ned från den höjd, det nu har till en obetydlighet. Därför finner jag det bestämt klokare att gå till väga, såsom reservanterna föreslagit, och att Kungl. Maj:ts förslag bifalles, och att sedan undersökning sker. Då kan det hända, att Kastelegården kan utarrenderas och att ändå en del mindre torp kunna säljas.

Jag vill på samma gång säga, att denna 1909 års kun- görelse utgjort för mig en glädje, och jag ber att få uttala, i likhet med den föregående talaren, att det bör för hvarje kunnig och skicklig jordbrukare finnas tillgång till jordbruk, och det finnes det, om man tänker på att staten äger mer än tio mil- joner tunnland. Och nu hafva statsmakterna tillmötesgått detta önskemål och afsöndrat jord från kronodomänerna, och därför tror jag också, att Kastelegården en gång kanske i vidsträck- tare mån kommer att upplätas till egna hem. Jag anser äfven att kronotorparna i Norrland, som utstått så mycken möda vid sina odlingar, skola kunna få äganderätt till sina torp.

Jag ber att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Fahlén: I anledning af ett yttrande, som nyss fälldes af en talare, som förordade reservationen och som underströk, att reservanterna jämväl tänkt sig upplåtande af lämpliga torp och lägenheter på fastlandet, ber jag få fästa uppmärksamheten på ett uttalande i reservationen, däri reservanterna bestämt uttala, att de anse någon upplåtelse af de s. k. fastlandstorpen icke böra ske.

Sedan säga de visserligen, att de kunde tänka sig förhållan- dena i framtiden föranleda dessa torps afskiljande och försäl- jande, men jag tror i allt fall, att reservanterna icke kunna vin- dicera någon annan ståndpunkt än, att de afstyrka försäljningen af dessa torp.

Sedan jag sista gången hade äran att hafva ordet, har jag fått anledning att antaga, att mitt förmenande, att utgången i Andra kammaren var på förhand gifven, icke är så alldeles säkert. Tvärtom har det sagts, att möjligen denna kammare skulle kunna förena sig om en återremiss af ärendet, i syfte att utskottet skulle framlägga ett förslag i öfverensstämmelse med den mening, som jag tillåtit mig tidigare framhålla. Om så är

förhållandet, och frågan skulle med denna kammares medverkan kunna lösas på ett sätt, som enligt min mening vore riktigt, vore det lyckligt, icke minst därför att man då icke behöfde känna det obehaget, att Hisingetorparna skulle utan verklig anledning förmenas den af dem förväntade rättigheten att nu friköpa sina torp — om, säger jag, det är möjligt komma till ett enigt resultat, anser jag mig vara skyldig att framställa yrkande om återremiss i det syfte jag nyss antydde, och anhåller jag att få göra ett sådant yrkande.

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.*
(Forts.)

Herr Lindblad: Såsom redan framhållits från stadsrådsbänken, måste man djupt beklaga, att utskottet i denna fråga skilt sig i två lika stora hälfter, ty faktiskt var det lotten, som bestämde majoriteten. Men man kan icke förbise att, när både utskottet och reservanterna erkänt behöfligheten och nyttan af att Hisingetorpen afskiljas, man icke bort skilja sig i själva klämman utan låta dessa torp gå till försäljning.

Och beträffande den andra delen af reservanternas hemställen utmynnar den däri, att det skulle öfverlämnas åt Kungl. Maj:t att för en kortare arrendeperiod, allra högst tio år, arrendera ut Kastellegården, hvarunder man kunde bereda sig på det från motsidan så starkt påyrkade fränskiljandet af fastlandstorpen. Det var icke fullt såsom den siste talaren anförde, att reservanterna ställt sig främmande för en sådan försäljning äfven af fastlandstorp, ty han läste endast upp *en* punkt. Men i fortsättningen komma reservanterna med det resonemanget, att man framdeles kan komma i tillfälle att fränskilja större eller mindre delar af fastlandstorpen. Och uteslutande för att få tid på sig och se huru experimentet med Hisingetorpen utfaller och huru det går med hufvudgårdens skötsel, hafva reservanterna tvungits intaga denna mera försiktiga ståndpunkt. Och jag antager, att Kungl. Maj:t skulle följa den maningen och utarrendera på exempelvis fem år, som är ganska vanligt, hvarigenom arrenderätten ändå genom optionsrätt bevaras åt innehafvaren och man skulle hinna ordna för de nya förhållandena.

En talare på gäfleborgsbänken uttalade i allmänhet stora sympatier för egna-hems-rörelsens bedrifvande, och hvem är icke färdig att underskrifva ett sådant uttalande. Jag tror icke, att det finnes en enda röst i denna kammare, som skulle höja sig mot det, men man måste se saken på så praktiskt och förnuftigt sätt som möjligt för skötandet i öfrigt af kronans domäner. Det gäller kanske här såsom i andra fall, att »den som gapar öfver mycket mister ofta hela stycket». Så synes fallet kunna blifva, om man går med på utskottets förslag, ty där äro Hisingetorparnas önskningsar lämnade helt och hållet ur räkningen. Visserligen förekommer i Andra kammaren i år en motion af herr Thorsson om försäljning af ett par skånska lägenheter, men det

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

kan hända nästkommande års riksdag, sedan Andra kammaren efter de nya valen blifvit i högsta mätto radikaliserad, att de af såväl herr Thorsson i det fallet som nu af andra här dragna växlarna icke infrias af majoriteten i Andra kammaren, och då stå Hisingetorparna där, som dock nu blifvit lofvade att friköpa sina lägenheter.

En ärad talare framhöll äfven, att det icke skulle göra någon skillnad, då det gäller att skaffa arrendator, om denne skulle bygga för 30,000 kronor eller för 12,000 kronor. Jo, det är en väsentlig skillnad, ty han blir nödsakad att redan första året bygga större delen af arbetarbostäderna; det är naturligtvis lättare att bygga tre hus på tre år än att bygga sju hus på tre år. Jag tror, att en arrendator skall hafva ganska stark ryggb och behöfva mycket stor förtänksamhet för att kunna sätta så stora byggnadsföretag i gång.

Här hafva ett par talare uttalat kritik af uppskattningsför-
rättningen vid Kastellegården, och de hafva framhållit, att det var synnerligen hårda villkor, som beräknades för torparna. Jag har visserligen någon vana att göra sådana uppskattningar, men jag tilltror mig icke att sitta här i Stockholm och kunna uttala något som helst omdöme om taxeringen, om den är för hög, lagom eller för låg. Men jag fäster mig vid hvad uppskattnings-
männen sagt; sedan hästdagsverken redan nu bortfallit och dessutom arrendeafgälden minskats med en tredjedel, borde man kunna föreställa sig, att dessa praktiska män hafva så pass insikt i ortsförhållandena att, när de våga framlägga ett sådant förslag, de hafva grundade skäl för det. Och jag anser det alldeles olämpligt, att här på grund af en kalkyl af dagsverksvärdena, som kunde varit fullständigare, göra ett större nummer däraf. Man har uppskattat priset å dagsverke till 1: 25 kronor, men det är visst icke meningen att *betala* ett enda dagsverke med det priset. Man fastställer blott huru många dagsverken, som skola göras, och sedan uppgör man en kalkyl, som säger, att hela dagsverksklumpen är enligt uppskattningsmännens mening värd så och så stor summa. Således är det missvisande att räkna efter A-priset 1: 25 utan hade bort uträknas efter de i orten gällande prisen, men med afdrag för bete, för slätter och andra förmåner. Och vidare vet icke arrendatorn, när han skriver under kontraktet, som skulle gälla i 20 år, om han vid slutet ens får ut hälften af det stipulerade dagsverksantalet. Herr Nilsson vet lika bra som jag, att detta mången gång kommer att klicka. Det har under senast tilländagångna 20-årsperioderna i 9 fall af 10 gjorts sådana erfarenheter på andra ställen.

En annan risk för arrendatorn är, att han skall svara äfven för torphusen, risken drabbar i sista hand honom. Han kan visserligen hålla sig till torparen, om det finnes något att taga, men om torparen ger sig af eller icke kan fullgöra sina presta-

tioner, är arrendatorn ansvarig inför Kungl. Maj:t och kronan. Det har visat sig, att vid Kastellegården en del torpare icke betalt ett dagsverke sedan år 1909. Hvad skall den risken anses värd? Hvart vill herr Nilsson, när arrendatorn skall betala sitt arrende, komma med sina a-pris, då man måste taga i betraktande dels den risk, som ligger i husunderhållet, dels att vissa torp kunna vara obesatta. Det vet herr Nilsson, som själf är uppskattningsman, att häri ligger verklig fara för arrendatorn. Att för arrendatorn betala samma pris, som betalas af industri-företagen i orten eller i staden Kungälf, som ligger nära, är omöjligt. Man bör, om man vill tänka på möjligheten för arrendatorn att komma ut med sitt stora arrende, vara mänsklig äfven mot honom. Det vore vilseledande, att räkna med högsta tänkbara pris för dagsverke. I hvarje fall bör man också på motsidan få uppföra vissa afgifter för bete m. m. sådant. Här har man icke såsom för arrendatorn belastat torparna särskildt för deras beten; det är mången gång hufvudsaken för dem att få föda ko eller häst, där de kunna förtjäna på en sådan.

Tyvärr är det så, att torparna icke kunna komma ut med fullgoda mansdagsverken, därför att de ofta nog få nöja sig med mindervärdigt folk. Dels äro de själfva icke fullt arbetsföra, och dels hafva de blott uppväxande söner att räkna med, som tidigt nödgas gå i dagsverke. Men arrendatorerna låta nåd gå före rätt, ehuru de hafva svårt att nöja sig med mindervärdiga dagsverken. Det är alltså genomsnittsvärden man får räkna med.

Gentemot talaren på gäffeborgsbänken vill jag säga, att man ingalunda får förbise, att vårt land sannnerligen icke har råd, hvarken för kronans eller enskildes del, att inlåta sig på sådana här vidtswäfvande förslag som herr Kronlunds motion om styckandet af Kastellegården i dess helhet. Huru tro herrarna, att det skulle komma till att se ut, om vi följde en sådan anvisning? Vi hafva för någon tid sedan genomlevvat en period, då man slog ut torpen och byggde statarekaserner. Nu är man färdig att, sedan man väl fått uppförda en mängd statbyggnader och åtskilliga stora ladugårdsbyggnader, gå en motsatt väg, att stycka egendomarna. Och så kanske om ett tjugotal år har man funnit, att det icke är bra det heller. Utvecklingen går ofta nog liksom i vissa vågor. Det är då bestämdt förkastligt att i ett fattigt land som vårt inlåta sig på sådana experiment som att stycka den välbyggda, för större bruk anordnade statsegendomen eller enskilda egendomen, när det finnes så ofantligt många både enskilda och statsegendomar, där man på grund af bristfälliga byggnader med fördel kunde genomföra en styckningsprocess. Det vore enligt min tanke vida klokare att rikta sin uppmärksamhet åt det hållet, och jag tror icke, att 1909 års författning får läsas på det sättet, att det är meningen att efter schablon ovillkorligen stycka alla kronans egendomar. Det får

Ang. upplåtande af vissa områden från förra öfversteboastället Kastellegården nr 1 m. m. till egnehems-lägenheter.
(Forts.)

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

man akta sig för. Man får se till, att man styckar, hvad som lämpligen kan afsöndras. Och märken, mina herrar, den regeln fanns redan fullt angifven i 1896 års författning, så det förhåller sig alldeles som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet redan anfört, att 1896 och 1909 årens författningar näppeligen skilde sig i ifrågavarande afseende från hvarandra. Men 1909 års författning angifver, såsom redan framhållits af talaren på gälleborgsbänken, ett annat sätt att likvidera och utbjuda lägenheterna. Och det är ju så förhållandet, att både år 1910 och vid innevarande riksmöte har Riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag redan beslutat att afsöndra ifrån eller stycka en del kronoegendomar med tillämpning af 1909 års författnings bestämmelser, trots det att alla dessa uppskattningar skett efter 1896 års författning. Så litet skilja sig själftva uppskattningsmetoderna från hvarandra.

Nu skall jag icke upptaga kammarens tid längre, men jag vill endast gentemot den sista talaren säga det, att har han förvisning om att hans yrkande om återremiss kommer att föranleda till någon åtgärd från Andra kammaren och sålunda vara ägnadt att befordra lösningen af dessa Hisingetorpares egnahemsköp, är jag villig att gå ett sådant yrkande till mötes, men det har redan i utskottet försökts, och det har icke lyckats att få något direkt svar från utskottsmajoriteten. Under sådana förhållanden skall jag, som naturligvis eljest obetingadt skulle yrkat bifall till reservanternas förslag, inskränka mig till att nu i detta ögonblick icke göra något yrkande.

Herr Petersson, Alfred: Af ett och annat, som förekommit under debatten, och särskildt af yrkandet om återremiss fann jag mig föranlåten att begära ordet, och jag gjorde det för att förklara och säga, att hvarken jag eller någon annan, som tillhör utskottets majoritet, yrkar afslag blott för att få afslå Kungl. Maj:ts förslag eller sätta Hisingetorparna uti en ofördelaktig ställning. Vi vilja tvärtom bifalla hvad Kungl. Maj:t föreslagit, men vilja kombinera detta bifall med en skrifvelse till Kungl. Maj:t, innehållande begäran om ny utredning rörande fastlandstorparna och gården i sin helhet, samt med begäran om förnyadt öfvervägande, huruvida icke torplägenheterna i större utsträckning skulle kunna göras till fria lägenheter. Detta har varit vår ståndpunkt — det är ingen indiskretion, att jag säger det — men då det icke visade sig möjligt att få en sådan skrifvelse till stånd, kombinerad med bifall till förslaget om Hisingetorpens omedelbara försäljning, så fann man sig föranlåten att ställa sig på nyss nämnda ståndpunkt. I konsekvens med detta har jag för min del ingenting emot en återremiss i syfte att komma till enhet, om nämligen sådant är möjligt; från min sida skall det icke möta något hinder i den vägen.

Sedan jag sagt detta, vill jag med ett par ord bemöta ett yttrande af den ärade talaren på södermanlandsbänken. Han sade, att man icke bör stycka efter schablon samt att det vore oriktigt att stycka en stor egendom, sådan som denna. Han talade då om ett obefintligt fall. Ingen har här yrkat på att stycka hela den gamla Kastellegården; det finnes blott ett yrkande, att Kungl. Maj:t ville taga under förnyadt öfvervägande, huruvida icke i större utsträckning, än nu föreslagits, torplägenheter och egnahemslägenheter från denna gård må kunna upplåtas; och detta är något helt annat. Men om man nu skall stycka, så bör man väl stycka egendommar, där det finnes folk, som vill köpa de fränskilda lägenheterna, och där köparna hafva utsikt att taga sig fram. Man skall icke stycka i ödemarken, eller där folk icke anser sig kunna eller vilja bygga.

Ang. upplåtande af vissa områden från förra öfverstebostället Kastellegården nr 1 m. m. till egnahemslägenheter.
(Forts.)

Herr Odelberg: Hvad nu yrkandet om återremiss beträffar, får jag bekänna, att jag tror det icke mycket lönar mödan att återremittera ärendet efter det arbete, som ägt rum i utskottet för att få ett något så när enigt utlåtande till stånd, och då vi det oaktadt icke lyckades.

Utskottsmajoriteten har afslagit Kungl. Maj:ts proposition för att enligt dess förmenande på så sätt framtvinga försäljning af samtliga torpen. Reservanterna däremot vilja bifalla Kungl. Maj:ts proposition om försäljning af Hisingetorpen samt förordade därjämte med anledning af herr Kronlunds motion en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan att egendomen måtte utarrenderas på kortare tid än den normala samt att så fort ske kan ordna förhållandena på Kastellegården så att äfven öfriga torpare må få friköpa sina torp. Jag tror ej reservanterna kunna frångå sin uppfattning. Reservanterna äro lika angelägna att skaffa egna hem åt dessa torpare, som någonsin utskottsmajoriteten, men vilja blott, att det skall ske med beräkning och förstånd. Det går icke an att med ett slag sälja alla 40 torpen, ty man kan icke ställa hufvudgården utan arbetsstyrka. Hur skall man under sådana förhållanden erhålla någon arrendator af hufvudgården?

Jag vill vidare protestera mot det sätt, hvarpå herr Nilsson läser reservanternas kläm. Herr Nilsson säger, att enligt vårt förslag egendomen skulle utarrenderas på *minst* tio år för att man skulle hinna vidtaga de åtgärder, som vi i motiveringen omtala såsom önskvärda att få verkställda. Vi hafva sagt, att Kungl. Maj:t bör under en tid af *högst* tio år utarrendera egendomen, men är det så, att Kungl. Maj:t finner det möjligt att utarrendera densamma på kortare tid, hafva reservanterna ingenting däremot. Vi hafva således blott begärt, att Kungl. Maj:t icke måtte begagna sig af gällande föreskrifter angående utarrendering på tjugo år. Jag protesterar vidare mot det sätt, på

Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastele-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)

hvilket domänförvaltningens uppskattning af torpen af åtskilliga talare kritiserats; det har talats om, att dessa arrenden äro oskäliga, olämpliga och alldeles för höga med mera. Jag tror ej, att vi här i kammaren äro kompetenta att bedöma denna sak. Jag vill påvisa, att under de tjugo år, som senast förlupit, det icke någon gång fattats torpare på Kastelegården; då torpen varit lediga, hafva genast personer anmält sig såsom sökande, och detta tycks hänvisa på, att arrendena icke äro för höga. För nästkommande period äro dessutom arrendena nedsatta med mer än en tredjedel för fastlandstorpen. Och för öfrigt är det ej gifvet, att torparne skola betala de föreslagna arrendebeloppen. Dessa utgöra maximum, öfver hvilket arrendatorn ej får gå, men får han ej torpare, som vilja betala dessa arrenden, får naturligtvis en nedsättning äga rum.

Jag frågar: Hvad tro herrarna, att det skall tjäna till att två månader efter det Kungl. Maj:t fattat beslut i ämnet, skriva till Kungl. Maj:t och, såsom utskottet föreslår, begära ny utredning? Jag kan icke tro annat än att vederbörande domänintendent, domänstyrelsen och Konungens befallningshafvande komma att fasthålla vid det beslut, som de redan kommit till. Jag föreställer mig äfven, att icke heller Kungl. Maj:t skall frångå sitt beslut.

Jag ber också att gentemot friherre De Geer få påpeka, att Kungl. Maj:t icke, såsom han påstod, föreslagit torpens försäljning efter 1896 års författning, utan, såsom friherre De Geer själf torde se i propositionen och såsom det äfven påpekades af herr statsrådet, skall försäljningen ske efter 1909 års författning.

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till reservationen, men om herrarna anse det vara utsikt att komma till ett resultat genom återremissen, vill jag icke sätta mig däremot.

Friherre Lagerbring: Det är ju alldeles gifvet, att jag i min egenskap af representant för det län, i hvilket denna gård ligger, med stort intresse åhört debatten här i dag. Jag har till min förvåning kunnat konstatera det egendomliga förhållandet, att personer, som i sak egentligen hafva alldeles samma åsikt, kommit med diametralt motsatta yrkanden. Reservanternas önska bitall till Kungl. Maj:ts proposition, och att Hisingetorpen måtte kunna försälas nu, samt påyrka i öfverensstämmelse med denna uppfattning bifall till förslaget därom. Utskottet förklarar sig hafva samma uppfattning: att ifrågavarande torp böra försälas; det har ingenting emot Kungl. Maj:ts proposition i denna del, säger det, men det yrkar afslag på de grunder, som anföras såsom skäl därför. För min del anser jag dock dessa skäl ytterligt svaga. Emellertid ligger frågan nu så, att om Första kammaren bifaller reservationen och Andra kammaren utskottets förslag, har frågan sanno-

likt för denna riksdag förfallit, såvida man icke kan tänka sig en sammanjämkning i utskottet möjlig. För min del tycker jag det vore ytterligt beklagligt, om frågan finge ett sådant öde och således Hisingetorpens försäljning uppskötes till en oviss framtid. Ty jag fäster utskottets majoritets uppmärksamhet därpå, att om Riksdagen följer deras förslag, blir frågan visserligen föremål för en ny utredning, men hvad resultat denna nya utredning kommer att medföra, det vet man icke nu. Vi veta icke, hvilket förslag som Kungl. Maj:t kan grunda på denna utredning, vi veta vidare icke, om med anledning af ny kungl. proposition kamrarna komma att fatta sammanstående beslut. Under hela den tid, som kan åtgå, innan frågan blir föremål för gemensamt beslut, står man inför den situationen, att Hisingetorparna få behålla sin nuvarande ställning. Jag kan icke se, att detta vore ett lämpligt sätt att behandla frågan, och skall därför för min del yrka återremiss. Utskottets ärade ordförande förklarade visserligen, att man genom en återremiss sannolikt icke skulle hafva något att vinna, men om äfven Andra kammaren fattar ett sådant beslut, synes det mig, som om utskottet dock borde lättare kunna komma öfverens om ett gemensamt förslag, än det var för utskottet att vid frågans första behandling åstadkomma ett sådant.

Jag instämmer således i yrkandet om återremiss.

Grefve Douglas: Såsom hufvudintryck af den långa diskussionen kvarstår för mig, att utskottet synes på synnerligt svaga skäl hafva afstyrkt Kungl. Maj:ts proposition. Den förda diskussionen bör dock enligt mitt förmenande kunna lämna något positivt resultat; den har i många afseenden klarat begreppen, och då det ändamål, som helt säkert majoriteten i denna kammare vill främja, nämligen en försäljning af därtill lämpliga torp och lägenheter från kronoegendomen i fråga, enligt hvad den sist ärade talaren har visat, icke nu kan uppnås genom bifall till utskottets eller reservanternas förslag, tillåter jag mig förena mig med dem, som yrka återremiss.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på nu föredragna utlåtande vore framställda följande yrkanden: 1:o att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr *Odelberg* m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation; och 3:o att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på utlåtandets återförvisning till utskottet vara med öfvervägande ja besvarad.

*Ang. upp-
låtande af
vissa områden
från förra
öfverstebostäl-
let Kastelle-
gården nr 1
m. m. till
egnahems-
lägenheter.
(Forts.)*

Om statsbidrag till vägunderhållet på landet.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 8 och 10 i denna månad bordlagda utlåtande nr 24, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående statsbidrag till vinterväghållet på landet m. m.

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets behandling öfverlämnad motion, nr 65, hade herr *A. Wiklund*, med hvilken 30 ledamöter af kammaren instämt, hemställt, att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning för Riksdagen framlägga förslag dels därom, att statsbidrag till vinterväghållet å de allmänna vägarna måtte utgå efter samma grund som statsbidraget till sommarvägunderhållet, dels ock till de ändringar i gällande väglag, hvilka till följd af statsbidragets utgående kunde anses erforderliga.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och efter hvilka grunder statsbidrag till vinterväghållet å de allmänna vägarne kunde utgå, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en sådan utredning kunde föranleda.

Reservation hade afgifvits af herrar *A. T. Odelberg*, *P. Paulson* och *E. A. Lindblad*, grefve *A. H:son Wachtmeister*, samt herrar *P. O. Lundell*, *H. Andersson* och *C. G. Barthelson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa om afslag å ifrågavarande motion.

Herr Lindblad: Märkvärdigt nog har utskottets utlåtande i detta ämne i år blifvit tillstyrkande — om jag icke irrar mig, fanns i fjol ett utlåtande i alldeles motsatt riktning med högst två eller tre reservanter — jag förs icke säga bestämdt huru många. Nu är förhållandet omkastadt; jag fruktar, att detta något erinrar om det gamla ordstäfvet: aptiten växer, under det man äter. Hvarje riksdag återkomma motioner om öfverflyttande af helst hela vägunderhållet på staten; det är gamla motioner, det där. Somliga vilja dock gå en mera måttfull väg och stanna vid statens öfvertagande af kostnaderna till 30 procent, hittills ha vi blott fått 15 procent af sommarvägunderhållet; en sådan motion har förekommit under några riksdagar. Men så hafva vi ock motioner om statsanslag till vinterväghållet. Jag börjar för min del vid dessa ökade anlopp mot statskassan att ställa mig ytterst betänksam mot hela denna såsom rättvis och lämplig framhållna uppgift från statens sida, den att *utjämna* vägunderhållsördan. Det är ju godt och väl att få utjämning af vissa bördor, när de trycka ojämnt. Men är det verkligen något absolut giltigt detta, att fordra, att staten skall utsträcka sin

omtanke ända därhän? Jag tror det är skäl att gå frågan litet närmare in på lifvet och granska, huru det var förr och huru det är ställt nu. Ett hemman ligger kanske en half mil från allmän väg och får ju själfvt underhålla sin väg ut till den allmänna vägen, och i hvarje väghållningsdistrikt förekomma faktiskt ganska stora ojämnheter. Därför att staten nu bidrager till utjämnande af dessa med hänsyn till sommarvägunderhållet, skulle statshjälpen utsträckas äfven till vinterväghållet. Den sista villan kan då blifva värre än den första, och detta därför att det af praktiska skäl är *omöjligt* att göra en noggrann värdering af vinterväghållet och få fram några riktiga resultat. Det är absolut omöjligt, ty man har här inga bestämda grunder att gå efter; vi veta ju, att det ena året är det mycket snö och det andra året icke alls någon. Låt dessa värderingsmän, som staten skulle tillsätta, komma till ett väghållningsdistrikt; man kommer och säger: här lägger sig snön i stora drivvor och här skola vi börja beräkningen. Hvad är nu detta? Här famlar man ju i mörkret och kan icke få grunder för en fullt objektiv värdering.

Går man till statistiken, finner man, att underhållet af vintervägarna och ersättningen därför från väghållningsdistriktens sida faktiskt är mycket olika. Det är ingalunda så, att man uteslutande i Norrland påträffar det dyraste vintervägunderhållet; detta träffar man på på helt andra orter. I Kristianstads län t. ex. finnes ett distrikt, Gärds härad, där vägunderhållet går till 45 kronor under det att i Norra Åsbo härad i samma län det i genomsnitt icke är mer än 10 kronor för kilometer: således fyra och en half gånger större utbetalningar i Gärds härad än i Norra Åsbo. I Södermanland i Daga härad, där jag är bosatt, går vägunderhållet upp till dubbelt så mycket som i Åkers härad, hvilket ligger strax intill: men hvarken jag eller någon annan kan tro, att med hänsyn till underhållets verkliga värde skillnaden är så stor mellan dessa båda härad, som dock gränsa till hvarandra. Jag ser saken så, att vägkassan uti det ena häradet icke *vill* betala mer än en viss summa, och därför håller man den värderingen. Men skulle det nu gå så till, att staten komme att betala större eller mindre del, så, med den känedom jag har om, huru lätt det tenderar till att statsbidraget stiger i höjden, när icke den kontrollerande myndigheten i orten är direkt intresserad för att hålla dessa utgifter nere, kan jag väl tänka, huru det skulle gå.

Jag tror därför, att man lugnt kan ställa sig på den grund, som erbjudes med det af ålder följda förfaringssättet, så att orterna själfva få svara för vinterväghållet, och detta äfven af ett ytterligare skäl, att man kan under vintern inskränka antalet öppna vägar. Därför att en väg är insynad och skall underhållas såsom allmän väg, är det ingalunda behöfigt, att den-

Om statsbidrag till vägunderhållet på landet
(Forts.)

Om statsbidrag till vägunderhållet på landet.

(Forts.)

samma hålles öppen äfven under vintern. Under denna årstid användas nämligen dels en mängd skogsvägar, dels kör man öfver sjöarna och behöfver således icke samma stora vägnät, som är nödvändigt under sommaren. Äfven af denna anledning ber jag få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Fahlén: Tiden är långt framskriden och jag ber därför att i största korthet få anföra några ord till försvar för utskottets hemställan gentemot den siste ärade talaren. Han syntes mig i början af sitt anförande anlagga alltför stora synpunkter på denna fråga, som i själfva verket icke är så stor utan ganska liten och, såsom utskottet framhåller, endast är en konsekvens af den lagstiftning, vi redan hafva, ett uttalande hvars riktighet nog icke ens den ärade talaren vill ifrågasätta. fastän man måhända kunde draga en sådan slutsats af hans ord. Han beklagade sig också öfver att utskottet, såsom det syntes honom, varit något vankelmodigt, då utskottets utlåtande i fjol gått i motsatt riktning mot det nu föreliggande. Det kan så vara, men egentligen är det icke något fel att ändra sin uppfattning, då man är öfvertygad om, att goda skäl tala därför. Jag förmodar, att det är af samma anledning den ärade talaren ändrat sin uppfattning i frågan, ty för tio år tillbaka hade han en helt annan åsikt än den han nu uttalat. Han motionerade redan då om statsbidrag till vintervägunderhållet och yttrade, bland annat, att till följd af statsbidrags utgående till vägunderhåll i allmänhet syntes det honom rättvist, att vinterväghållet äfven understöddes genom statsmedel. Detta är en rakt motsatt uppfattning till den, han nu har. Jag tror väl, att han då angaf oomtvistliga skäl för sin uppfattning, men jag anser mig dock icke hafva rätt att förebrå honom, att han nu ändrat åsikt.

Det har föröfrigt alltid från såväl utskotts som Riksdagens sida erkänts, att krafven på statens deltagande i vinterväghållet grunda sig på precis samma skäl som utgående af statsbidrag till sommarvägunderhållet. Det enda väsentliga, som åberopats emot bifall till de framställningar, som förelegat, har varit svårigheten att göra en uppskattning af kostnaden för vinterväghållet, ett skäl, hvarvid också den siste talaren fäste synnerligt stor betydelse. Det kan ju dock hända, att det icke är så svårt att komma till en ganska tillfredsställande uppskattning härvidlag; i fråga om sommarvägunderhållet har uppskattningen också sina svårigheter. Visst är det sant, att vintervägunderhållet ofta företer ojämnheter, såsom den siste talaren anförde, men därför har också motionären begärt en utredning och jämväl anvisat åtminstone förslagsvis en utväg, som synes ganska acceptabel, en utväg, som också utskottet i sitt betänkande upptagit och understrukt. Jag fäster vidare uppmärksamheten på, att

tidigare motioner icke stannat vid att begära utredning i ämnet utan — åtminstone var detta fallet för två sedan — begärt ändring i lagstiftningen och i sammanhang därmed ökade statsanslag. Men så är det icke nu; det begäres endast, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i saken. och man får väl ändå hoppas, att Kungl. Maj:t skall finna utväg att reda upp de svårigheter, som kunna vara förenade med uppskattningen. Jag tror icke, att den frågan är svårare. Hufvudsaken är, huruvida man vill taga konsekvensen af föregående beslut eller ej och erkänna, att här föreligger en af rättvisa och billighet förestafvad begäran.

Nu sade den ärade talaren också, att behovet af vintervägar kunde betydligt inskränkas i förhållande till behovet af sommarvägar; det är något, som torde vara tvifvel underkastadt. Jag tror fastmer, att åtminstone vissa delar af landet hafva större behof af vinterkommunikationer än af sommarvägar, och jag tror icke det är lämpligt eller möjligt att där nedlägga åtskilliga sommarvägar under vintertiden eller endast hålla vissa vägar öppna; detta kan möjligen gå för sig i vissa delar af landet, men på andra ställen alldeles icke.

Det förefaller väl rätt egendomligt i alla fall, att, när t. ex. i vissa orter marken är betäckt af snö en stor del af året, sex å sju, ja, understundom till och med åtta månader, det ändamål, som de allmänna vägarna äro afsedda att fylla, där skulle vara ounderstödt af staten, under det sådant understöd lämnas för sommarvägunderhållet. Det är precis samma ändamål, som befrämjas i ena som i andra fallet. Och jag får säga, att det är lyckligt, att man icke behöfver där befara någon fimbulvinter. ty i sådant fall skulle vägunderhållet i dessa orter icke få något statsbidrag alls. Jag nämmer detta för att belysa frågan för den, som tilläfsventyras icke närmare satt sig in i densamma. Jag tror det är riktigt att bifalla den framställning, som nu föreligger. Den är, såsom sagdt, allmänt erkänd att vara grundad på rättvisa och billighet, och det är af denna anledning, herr talman, som jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Biörklund, Henning: Den förste ärade talaren fann anledning att tillämpa ordspråket om, att aptiten växer, på det beslut, som nu är föreslaget från utskottet. Mig förefaller det, att, när denna motion gång efter annan blifvit framlagd och vunnit allt större sympatier samt det nu slutligen kommit därhän, att den blifvit af utskottets majoritet tillstyrkt, här snarare kunde vara tillämpning för den satsen, att sanningen segrar till slut. Det kan icke nekas, hvilka åsikter man än har rörande omfånget af den hjälp, som bör lämnas, att hjälpen kommer att medföra afsevärda utgifter för statskassan, men man måste väl ändock godkänna riktigheten af det yttrande, som utskottet faller

Om statsbidrag till vägunderhållet på landet.
(Forts.)

Om statsbidrag till vägunderhållet på landet.

(Forts.)

i början af sitt utlåtande, att, »då staten lämnar bidrag till underhållet af allmän väg, bro och färja, den tid marken är bar, det är rättvist och följdriktigt, att ett bidrag af staten jämväl lämnas till allmän vägs hållande i fargillt skick, då den är besvärad af snö eller is.»

Talaren nämnde, att det skulle erbjuda svårigheter att bestämma, huru detta statsbidrag skall utgå samt huru det rättvist bör afvägas, men när utskottets hemställan nu går ut på en skrifvelse, däri det begäres allenast att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och efter hvilka grunder ett statsbidrag skall utgå, ligger denna svårighet icke före nu till behandling och lösning. Den är man i tillfälle att sedermera justera, och det blir tid att diskutera, hvad man har att göra för att komma till ett rättvist resultat, när den utredning, som vi begära, blifvit af Kungl. Maj:t framlagd. Jag anhåller därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Odelberg: Det är sjätte gången denna motion framkommer till Riksdagen, och nu tre år å rad. Den afslogs en gång af sammansatta stats- och lagutskottet samt en gång af jordbruksutskottet, men är nu däremot tillstyrkt af samma utskott, ehuruval att förra året det endast fanns tvenne reserveranter mot afslagsyrkandet. Utskottets förändrade hållning torde enligt hvad som uppgafs härröra däraf, att det i fjol var ondt om penningar, medan det i år är bättre tillgång därpå i statskassan. Motionären vill genom statsbidrag till vinterväghunderhållet utjämna väghållningstungan, hvilken trycker så olika. Det kan ej bestridas att så är förhållandet, men medlet är ej det rätta, ty det är långt ifrån förhållandet, att de mest betungade väghållningsdistrikten äfven hafva det dyraste vinterväghunderhållet.

Och hur skola grunderna för statsbidraget beräknas? Att beräkna kostnaderna för väghunderhållet den tid marken är bar möter redan stora svårigheter, men hur skall det då blifva vid uppskattningen af vinterväghållningen? Den uppskattning, som nu sker vid vägstämmorna för en tid af minst 5 och högst 10 år, ådagalägger denna svårighet. Granskar man nämligen den befintliga statistiken, skall man finna, att en häpnadsväckande ojämnhet äfven mellan närbelägna distrikt är rådande. Att på dessa uppskattningar erhålla ett tillförlitligt medeltal, som utskottet tänkt sig, är omöjligt. Herr Fahlén fann det orättvist, att de väghållningsskyldige i Norrland icke skulle få ersättning för sitt arbete med väghunderhåll under de sju å åtta månader, då snön ligger. Jag tror dock icke att vid uppskattningen af denna landsdels väghunderhåll den tid marken är bar man utgått från den förutsättningen, att snö och is skulle täcka vägarne så lång tid. Man har nog beräknat mycket kortare tid och i

så fall utgår statsbidrag indirekt redan nu för vinterväghållningen. Jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Bosaeus: Den siste ärade talaren fann det märkvärdigt, att utskottet nu kommit till en annan ståndpunkt, än det hade i fjol och ett föregående år. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det icke är samma förslag, som föreligger nu och som förelegat de föregående åren. År 1909 föreslogs ett direkt höjande af statens bidrag till vägunderhållet, och att denna ökning af anslaget skulle gå till lindring af vintervägunderhållet. Det var således då icke fråga om någon sorts utredning af saken. Att frågan under sådana förhållanden föll, var ju icke så underligt. År 1910 föreslogs, att Kungl. Maj:t skulle efter utredning framlägga förslag om, att vinterväghållet måtte utgå efter samma grunder som sommarvägunderhållet. Då var det således fråga om ett bestämdt formulerat sätt, hvarpå lindring skulle beredas med afseende å vinterväghållet. Äfven det kunde ju vara tvekan om, huruvida Riksdagen på förhand, innan utredning skett, skulle intaga en så bestämd ståndpunkt. Nu år 1911 föreligger ett förslag om, »att Riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och efter hvilka grunder statsbidrag till vinterväghållet å de allmänna vägarne må utgå, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en sådan utredning kan föranleda». Här har Riksdagen tills vidare ställt sig helt och hållet afvaktande.

Det är skilda saker dessa förslag, så att, om Riksdagen också icke kunnat bifalla de föregående förslagen, Riksdagen mycket väl kan bifalla det nu föreliggande.

Vidare sade den föregående talaren, att här skulle blifva fråga om en lindring för dem, som icke behöfva lindring, och att de, som behöfva lindring, icke skulle få sådan. Jag undrar, om så är förhållandet. Om man ser på kammarkollegii senaste statistik öfver vinterväghållet, finner man t. ex., äfven om man tager så stora enheter som hela län, att Norrbottens län har mer än 4 1/2 gånger så stor vägs katt per vägfyck som exempelvis Örebro län. Nu kan väl ingen tänka annat, än att Norrbottens län skulle få fördel af detta, emedan det är så mycket hänvisadt till vintervägar, och således skulle ju en ojämnhet härvidlag utjämnas. Nu är också att märka, att Norrbottens län, som vi veta, är mycket illa utrustadt med vägar, och skulle Norrbottens län få ett vägsystem af rimlig utsträckning, hvilket behöfves för länets utveckling, skulle efter de bestämmelser, som nu gälla, vägbördan blifva rent af omöjlig att bära, så att det är nog stora skäl att se till, att dessa stora ojämnheter i vägbördan, i den mån ske kan, afhjälpas.

Hvad nu särskildt beträffar vinterväghållet har jag på grund af samma statistik räknat efter, huru stort vinterväghållet i det

Om statsbidrag till vägunderhållet på landet.

(Forts.)

Om statsbidrag till vägunderhållet på landet.
(Forts.)

skattetyngda Norrland — om man tager hela stora Norrland i betraktande — är i förhållande till vinterväghållet i det öfriga landet, och man finner då, att vinterväghållet i Norrland är cirka 2,7 gånger större än vinterväghållet i den andra delen af landet. Och det är ju alldeles gifvet, att i ett så vidsträckt land som Sverige det skall vara stor skiljaktighet i detta fall. Dock är det icke så, att detta uteslutande är en norrländsk fråga, ty det är åtskilliga län äfven i landet för öfrigt, som hafva ett ganska drygt vinterväghåll. Så t. ex. finner man, att vinterväghållet går till i Malmöhus län 76,000 kronor, i Kristianstads län 71,000 kronor, i Skaraborgs län 66,000 kronor, i Älfsborgs län 62,000 kronor och i Uppsala län 61,000 kronor. Vinterväghållet spelar alltså nog sin roll äfven i andra län.

Slutligen sade den siste ärade talaren, att man icke skulle hafva någon grund för uppskattningen. Ja, detta skäl fanns nog, när väglagen skrefs. Då var det nog ganska svårt att få en riktig grund för uppskattningen, ty man kunde gifvetvis icke följa samma metod som i fråga om sommarväguppskattningen. Men nu äro förhållandena alldeles ändrade. Elter den nya väglagens antagande är vägstyrelsen skyldig att föra fullständiga räkenskaper, hvilka i sammandrag publiceras i länskungörelserna och hvaraf man kan se, hvad vinterväghållet faktiskt har gått till. Det finnes en statistik för 15 år att rätta sig efter. Nu kan man fråga: är möjligtvis vinterväghållet där för högt upptaget? Jag tror icke, att det är förhållandet. Det är ju alldeles gifvet, att de väghållningsskyldige söka att få det så billigt som möjligt. Enligt väglagen skola vägarna indelas på så kallade ploglag, och sedermera skall mellan de väghållningsskyldige och ploglagen öfverenskommas om den ersättning, som skall utgå för vinterväghållet. Då söka naturligtvis de väghållningsskyldige att få det så billigt som möjligt, och komma parterna ej öfverens, skall Konungens befallningshafvande jämka dem emellan. För öfrigt är det en sak, som kommer under Kungl. Maj:ts utredning, i hvad mån det kan anses på något ställe vara för högt upptaget. Vid debatten år 1909 yttrade en ledamot af Andra kammaren, som för närvarande är antecknad såsom reservant kär och således icke är partisk för utskottets hemställan, att han i likhet med en föregående talare hade den erfarenhet, att den ersättning, som utgifvits för vinterväghållet, i själfva verket vore för låg, så att det är från sakkunnigt håll bestyrkt, att statistiken sannolikt icke upptager för höga siffror åtminstone. Men, som sagdt, detta blir föremål för Kungl. Maj:ts utredning.

När sommarvägunderhållet skall uppskattas, har man, då detta, som vi veta, fullgöres in natura, icke några bestämda kostnadssiffror att gå efter, utan uppskattningsnämnderna få helt och hållet beräkna detta underhåll. Man får därvid taga i be-

traktande, huru många lass grus gå åt på den och den vägen, man får taga i betraktande vägbanans beskaffenhet, man får taga i betraktande, huruvida marken är mer eller mindre vattensjuk, huru långt de väghållningsskyldige ha att forsla grus, huru långt bort de bo ifrån sina vägstycken etc. Det är gifvet, att en sådan uppskattning skall vara ganska vansklig. Däremot har man beträffande vinterväghållet en ledning af bestämda belopp, ty vinterväghållet betalas kontant af vägkassan. Således synes det mig vara i viss mån lättare att komma till rätt resultat vid uppskattningen af vinterväghållet än vid uppskattningen af sommarvägunderhållet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu förordragna utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som afslår hvad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 32;

Om brytande
af stubbar för
tjärbränning
i de norra
länen.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 8 och 10 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt att afgiftsfritt bryta stubbar för tjärbränning å kronomark inom Västerbottens och Norrbottens län.

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling öfverlämnad motion, nr 66, hade herr *E. F. Hellberg* hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att de personer, som efter anvisning af vederbörande tjänsteman inom Norrbottens och Västerbottens län bröte stubbar i och för tjärbränning, blefve befriade från den afgift pr kubikmeter bruten råvara, som de hittills erlagt.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda skäl hemställt, att Riksdagen, i anledning af herr *Hellbergs* ifrågavarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter den utredning, som kunde finnas erforderlig, vidtaga åtgärder i syfte att mindre hemedlade personer finge å statens skogar inom Västerbottens och Norrbottens län mot en i öfverensstämmelse med hvad i föreliggande utlåtande nämnts bestämd mindre afgift taga stubbar för tjärbränning i den mån men för skogsvården ej däraf uppkomme.

Reservationer hade afgifvits af

1:o) herr *A. T. Odelberg*, som ansett, att utskottet bort hemställa om afslag å ifrågavarande motion; samt

2:o) herrar *D. Persson*, *E. G. H. Åkerlund* och *N. Persson*, samt greve *R. G. Hamilton* och herr *G. A. E. Kronlund*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen med anledning af herr *Hellbergs* ifrågavarande motion måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte att ortsbefolkningen finge å statens skogar inom Västerbottens och Norrbottens län afgiftsfritt taga stubbar för tjärbränning, i den mån men för skogsvården ej däraf uppkomme.

Friherre *De Geer, Louis*: Jag skulle visserligen helst sett, om man kunnat tillmötesgå motionären och göra rätten att taga stubbar till tjärbränning afgiftsfri. Men då det från sakkunnigt håll ansetts, att det ur skogsvårdssynpunkt skulle vara olämpligt, och att man för ordningens skull borde bibehålla någon låg afgift, har jag anslutit mig till utskottets majoritet. Jag vill emellertid hemställa, om det ej vore bättre att utbyta orden: »mindre hemedlade personer» mot: »ortsbefolkningen». Ty jag befarar, att det kan blifva en svår och obehaglig uppgift för

vederbörande jägmästare, om han skall pröfva, huruvida de, som skola taga stubbar, äro mer eller mindre bemedlade. Om medgifvandet begränsas att gälla ortsbefolkningen i stället för mindre bemedlade personer i allmänhet, äro i alla fall de uteslutna, som skulle vilja drifva tjärbränning såsom industri i större skala.

Jag tillåter mig därför att yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring, att orden: »*mindre bemedlade personer*» utbytas mot: »*ortsbefolkningen.*»

Om brytande af stubbar för tjärbränning i de norra länen.
(Forts.)

Herr Odelberg: Jag skall be att få yrka afslag å utskottets hemställan. Som herrarne sett af motionen, har motionären föreslagit en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om sådana åtgärders vidtagande, att för tjärbränning i Väster- och Norrbottens län stubbar skulle få tagas gratis å kronans skogar. Konsekvenserna af ett sådant beslut skulle kunna blifva ganska vidtgående, och utskottet har ej heller kunnat tillstyrka förslaget i den utsträckning motionären föreslagit. Då staten drifver rörelse bör det äfven ske affärsmässigt, och under senaste åren har man äfven sökt slå in på den vägen. Statens järnvägar lämna ej gratis transport, äfven då fråga är om välgörande ändamål, t. ex. transport af foder till af missväxt hemsökta trakter, och järnvägarne erhålla äfven godtgörelse för den minskning af inkomster, som uppstår genom Riksdagens beslut att för jordbrukets behof transportera kalk och mergel enligt nedsatt tariff.

Men om än utskottet sålunda ansett sig ej kunna gå med på, att stubbar skulle få tagas gratis, tillstyrker det, att de må få utlämnas för statens själfkostnader. Statens inkomst för försäljning af tjärved i Väster- och Norrbottens län har uppgått till 10,800 kronor, och då bevaknings- samt öfriga af försäljningen föranledda utgifter stanna vid 4,000 kronor, skulle det sålunda vara 6,000 kronor, om hvilkas eftergifvande det här är fråga. De indirekta kostnader, staten får vidkännas genom stubbrytningen genom förstörd ungskog, torde nog uppgå till sistnämnda belopp och kanske äfven mer. Under sådana förhållanden och då de afgifter staten betingar sig för tjärved, varierande mellan 15—60 öre för kubikmetern, äro så låga, man rimligtvis kan begära och, om någon sänkning af dessa afgifter på ett eller annat ställe skulle finnas af behovet påkalladt, Kungl. Maj:t nog därom går i författning utan att Riksdagen behöfver därom affäta skrifvelse, får jag hemställa om afslag å utskottets hemställan.

Grefve Wachtmeister, Axel: Utskottets högt ärade ordförande har nyss yrkat afslag å utskottets hemställan under förberärande af bland annat, att denna fråga är mycket liten och ej af den vikt, att den är värd, att för densamma aflåtes en skrifvelse till Kungl. Maj:t. Jag medger gärna, att frågan är liten,

Om brytande
af stubbar för
tjärbränning
i de norra
länerna.

(Forts.)

och jag tror ej, att någon af majoriteten skulle velat vara med om att taga initiativ däri. Men frågan är nu en gång väckt. Det har visats, att denna industri i höga norden arbetar under tryckta omständigheter, det har visats, att staten ej anser det löna mödan att själf taga vara på sina stubbar, att själf uppträda som tjärbrännare. Och när så är, anser jag, att jordbruksutskottet ställt sig på en fullt riktig ståndpunkt, när utskottet ansett å ena sidan, att staten icke bör söka förtjäna någonting på stubbar, som, därest de ej tillvaratoges af de fattiga stubbrytarna, skulle såsom värdelösa få ruttna bort, men å andra sidan, att staten måste utkräfvå någon afgift för upprätthållande af ordning och bevakning. Ty finnes det ej ordning och bevakning, kan otvifvelaktigt rätt mycken skadegörelse ske på ungskog etc.

Nu sade den föregående talaren också, att, om man skulle vilja bereda lindring åt ifrågavarande tjärbrännare, hvilket han ej ville göra, det vore oriktigt att göra det på det föreslagna sättet, utan att det då borde lämnas anslag efter mönstret af ordningen för lindring i t. ex. kalkfrakten. Men det vore att göra frågan för stor. Här är ej fråga om att premiera tjärbränning, utan att fattiga arbetare, som bo på eller invid statens skogar i dessa trakter, skulle kunna få denna lilla förmån. Och det kan ju ej vara så alldeles oriktigt, att motivera denna förmån med att det innebär någon liten fördel för staten att hafva dessa arbetare boende i närheten af statens skogar, då ju staten kan behöfvå arbetskrafter där.

Med auledning af friherre De Geers yrkande, att uttrycket: »mindre bemedlade personer» skulle utbytas mot: »ortsbefolkningen», ber jag att få säga, att »ortsbefolkningen» synes mig hafva alltför vidsträckt betydelse. Det kan tydas så, att en större sammanslutning skulle kunna få den ifrågavarande förmånen, och det är ju icke meningen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Biörklund, Henning: I likhet med en föregående talare skall jag be att få framhålla lämpligheten af att utbyta uttrycket »mindre bemedlade personer» mot ordet »ortsbefolkningen». Om man skulle bibehålla uttrycket mindre bemedlade, skulle, under förutsättning att utskottets hemställan bifölles, man råka ut för den eventualiteten, att det skulle i hvarje särskildt fall prövas, om det gällde mindre bemedlad eller icke mindre bemedlad, hvaraf åter följderna skulle blifva, att det inom samma revir blefve högre priser för somliga och lägre för andra, allt efter som sökande ansågs mindre bemedlad eller icke. Och hvilka skulle väl afgöra den saken? Om det vore så, att jägmästaren hade tid att uti detalj lägga sig i dessa saker, skulle ju kunna hända, att det blefve rättvisa i bedömandet. Men det

blefve naturligtvis ej jägmästarna själfva, de hafva ej tid med dylika småbestyr, utan det komme att blifva kronojägarne, på hvilkas omdöme skulle komma att bero, om stubbarne blefve dyrare eller billigare. Jag tror detta är mycket olämpligt, och när nu däruppe tjärbränningen, hvad kronans marker angår, sker i så ringa skala, att hela inkomsten för domänstyrelsen rör sig om ett belopp af cirka 10,800 kronor per år. förefaller det mig, som från domänstyrelsens sida den penningavgift, som kräfves, mera tillkommit för ordningens skull än för inkomstens. Kan något annat sätt utfinnas, så att ordningen i afseende på tjärstubbarnes utlämnande utan betalning blefve lika god, skulle det säkerligen för skogsförvaltningen vara ganska likgiltigt, om betalningen efterskänktes. Men för den befolkning det gäller kan det ju hafva större en betydelse. Visserligen finner man vid läsningen af utskottsbetänkandet och motionen, att med denna tjärbränning är förenad en hel del andra anskaffningar, hvilka i de allra flesta fall fordra kontanta utgifter för att den färdiga varan skall kunna levereras, såsom anskaffning af virke till tunnor m. m., hvadan den omständigheten, huruvida avgiften för tjärveden antingen skulle minskas eller helt bortfalla ej betyder så synnerligen mycket, som motionären antagit, eller att man därigenom skulle, på sätt han yttrar, funnit ett »botemedel mot emigrationens fruktansvärda blodåftapping», eller kunna anses hafva därigenom ordnat förhållandena i dessa karga bygder eller i någon mån bidragit att »inbjuda att stanna kvar i hembygden och i fosterlandet». Men alltid betyder en minskning eller ett borttagande af avgiften för tjärved något, och det vore i alla händelser en vänlighet bevisad mot en befolkning, som är i behof af både det ena och andra tillmötesgåendet.

När man därtill ser, huru priserna växla — som naturligtvis berott på jägmästarna — huru de kunnat variera mellan 15 öre och 60 öre per kubikmeter tjärved, anser jag, att det vore mest tilltalande, att man ordnade denna sak ej genom att bestämman mindre avgifter utan genom att avgifterna alldeles försvunno. Men då måste i sammanhang härmed gifvas nya bestämmelser, så att icke hvilken som helst har rätt att gå på kronoparken och gräfvä efter tjärved. Det förefaller mig som om reservationen med dess ordalag lyckats lösa problemet, då det heter i klämman: »att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte att ortsbefolkningen må å statens skogar inom Västerbottens och Norrbottens län afgiftsfritt taga stubbar för tjärbränning, i den mån men för skogsvården ej därpå uppkommer». Med detta villkor ligger det i sakens natur, att det blefve jägmästaren, som finge i första hand pröfva, huruvida från den ena eller andra kronoparken kunde få tagas tjärved till bränning, och när det står i klämman, att Kungl. Maj:t skulle vidtaga åt-

*Om brytande
af stubbar för
tjärbränning
i de norra
länen.*

(Forts.)

*Om brytande
af stubbar för
tjärbränning
i de norra
länen.*

(Forts.)

gärder, ligger väl däri, att de ordningsföreskrifter, som böra utfärdas, skola af Kungl. Maj:t stadfästas.

Det skulle hafva för befolkningen en icke ringa betydelse, om tjärveden blefve helt afgiftsfri och icke blott till priset ned-satt, ty äfven om beloppet af afgiften blir obetydligt, äger det rum en betydlig omgång uti sättet, hvarpå betalningen skall ske. En sådan liten kvantitet, som ett fåtal kubikmeter, förutsätter en framställning till jägmästaren att få ett antal lass tjärved för bränning; sedan får sökanden skriva å tryckt formulär en förbindelse att betala, hvad veden kan komma att kosta. Men icke nog härmed, det fordras äfven borgen af två personer, hvilken också måste anskaffas, och när det sedan blir klart, hvilken kvantitet tjärved, som får tagas, samt borgensförbindelsen aflämnats i behörig ordning, skickas reversen från kron-jägaren till jägmästaren, från jägmästaren till öfverjägmästaren, från öfverjägmästaren till länsstyrelsen, från länsstyrelsen till kronofogden, från kronofogden till länsmannen och från denne till fjärdingsmannen, för att införskaffa likviden; ty jägmästaren anses numera från domänstyrelsens sida ej vara lämplig att hafva hand om några medel annat än i minsta möjliga mån. Detta leder till att i de buntar af reverser, hvilka från skogs-förvaltningen komma in till Konungens befallningshafvande, det reverserade beloppet ibland kan vara så obetydligt som 25 öre; och ganska ofta förekommer inom Västerbottens län dylika reverser på 30, 50 och 75 öre. Allt detta förorsakar naturligtvis besvär. Att det åstadkommer mycket besvär för myndigheterna, det må nu så vara; men att alla, som vilja från kronans skogar skaffa sig tjärved och som ju i regeln äro att anse såsom mindre bemedlade, skola hämta reversblanketter hos jägmästaren och skaffa löftesmän, insända reversen och sedermera höra sig för om och när han kan få veden åt sig anvisad, det är verkligen en sådan omgång, att jag tror att blott för den sakens skull vore det önskligt att afgiften kunde upphöra; och någon summa, som spelar någon roll, vore det ju icke fråga om, vare sig för staten eller skogsstyrelsen, därest så skedde.

Jag anser sålunda, att den föreslagna reformen skulle för ortsbefolkningen vara till stort gagn, men då borde också steget tagas fullt ut — icke mot någon minskning i afgiften utan afgiftsfritt bör den ifrågavarande rättigheten upplåtas åt ortens befolkning.

På grund häraf yrkar jag bifall till den i ärendet inom utskottet af herr D. Persson m. fl. afgifna reservation.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att beträffande förevarande utlåtande vore framställda följande yrkanden: 1:o) att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) af friherre *De Geer, Louis*, att utskottets hem-

ställen skulle bifallas med den ändring, att orden »mindre be-
medlade personer» utbyttes mot »ortsbefolkningen»; 3:o) af herr
Biörklund, Henning, att kammaren skulle antaga det förslag,
som innefattades i den af herr D. Persson m. fl. vid utlåtandet
afgifna reservation; och 4:o) att utskottets hemställan skulle
afslås.

*Om brytande
af stubbar för
tjärbränning
i de norra
länen.*
(Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa
yrkanden och förklarade sig anse propositionen på afslag å ut-
skottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf och sedan till kontra-
proposition därvid antagits bifall till det af friherre Louis De
Geer framställda yrkandet uppsattes, justerades och anslogs en
omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som afslår hvad jordbruksutskottet hemställt i sitt ut-
låtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den af fri-
herre Louis De Geer föreslagna ändring.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna
hafva utfallit sålunda:

Ja — 29;

Nej — 68.

Vid förnyad föredragning af jordbruksutskottets den 8 och
10 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 26, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.
Maj:t angående statens öfvertagande af väghållningsdistrikten
åliggande skyldighet att bygga och underhålla allmän färja på
landet m. m.,

nr 27, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.
Maj:t angående ändrad lydelse af 4 och 42 §§ i lagen angående
väghållningsbesvärets utgörande på landet,

nr 28, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 103 § i gällande stadga om skiftesverket i riket m. m., och

nr 29, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att landets kalmarker må göras fruktbarande,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Om förekommande af skadegörelse å ungskog.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 8 och 10 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 30, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att förekomma skadegörelse å ungskog genom toppskottens afskärande m. m.

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets behandling hänvisad motion, nr 199, hade herr *E. Åkerlund* hemställt, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, hvilka åtgärder kunde finnas lämpliga till förekommande af vissa i förevarande motion påvisade skadegörelser å ungskog, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill en sådan utredning kunde gifva anledning.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Grefve Wachtmeister, Henning: Hvarje vän af våra skogar och särskildt af våra ungsogar kan nog ej annat än med vemod se, att utskottet ej kommit till något annat resultat än att afstyrka ifrågavarande motion. Utskottet hänvisar visserligen till allmän lag, och det är ju sant, att 24 kap. strafflagen stadgar straff för skadegörelse å skog. Då man lagstiftar för att skydda skogarna, måste man helt naturligt se till att icke skogsägarnes rätt blir träd för när och att man ej hindrar dem att på ett ekonomiskt sätt och, såsom de själfva önska det, afverka sin skog. Hvad beträffar det afverkningsätt, hvarom här är fråga, eller att hugga af toppskotten på unga träd, lär det väl ej komma i fråga, att en skogsägare, som är det minsta mån om sin skog, hugger af dessa, utan man får väl taga för gifvet, att i de flesta fall, då sådana toppskott förekomma i marknaden, de äro afverkade utan skogsägarens vetskap. Det förekommer väl någon gång, att en markägare är så oförståndig, att han gifver tillstånd till en sådan afverkning, och då vore det godt, om skogsvårdsstyrelsen hade stöd i lagen för att ingripa.

Följande fall måste väl anses vara upprörande. En markägare har utan tanke på egen ekonomisk fördel och uteslutande för att bereda trefnad, visserligen åt sig själf men hufvudsakligen åt andra vägfärande i orten, planterat skog på ömse sidor om en väg, bestående af värdefulla träd, sällsynta tallarter, silfvergranar m. m., men då dessa begynt växa till, försvinner gång efter annan den ena toppen efter den andra. En dylik afverkning sker ju ofta på grund af oförstånd, oftare i följd af ett fördömligt okynne, men allra oftast sker det nog för penningevinning; och det går ju så lätt att på vägen till en marknad till exempel invid eller i närheten af vägen hugga några toppar och bjuda ut dem till salu. I Stockholm kostar en dylik topp ungefärligen 50 öre, och då är den helt liten. Skulle man nu kunna komma så långt som till ett förbud att utbjuda till salu sådana toppskott, vore ju mycket vunnet, men då utskottet icke trott sig om att kunna formulera något förslag i motionens syfte, skall jag ej heller drista mig att göra detta, men i stället vågar jag uttala den förhoppningen, att denna fråga måtte i någon form återkomma, så att de missförhållanden, som nu existera, och hvilka utskottet erkänner finnas, måtte blifva afhjälpta. På flera håll äro dessa missförhållanden rent af upprörande, och min förhoppning är, att en annan ordning, som gör slut på dessa eller åtminstone i någon mån stärfjar desamma, måtte komma till stånd.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo Första kammarens första tillfälliga utskotts den 8 och 10 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 2, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående publicerande af en fortlöpande öfversikt af den ekonomiska situationen.

Med föranledande af en inom Andra kammaren af friherre *E. Palmstierna* i ämnet väckt, till behandling af kammarens fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 19, hade nämnda utskott i afgifvet utlåtande hemställt, att Andra kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t *dels* ville låta utreda möjligheten af att med begagnande af olika, väsentligen statistiska, uppgifter vinna sådan fortlöpande öfversikt af den ekonomiska situationen, hvarigenom vägledning erhöles till bedömande af förändringar i den allmänna ekonomiska konjunkturen, *dels* äfven, om utredningen därtill gäfvé anledning, antingen själf vidtaga åtgärder för att på för allmänheten lätt tillgängligt sätt låta publicera denna öfversikt, eller, om Riksdagens medverkan därtill behöfdes, i sådant syfte för densamma framlägga erforderliga förslag.

Om förekommande af skadegörelse å ungskog.
(Forts.)

Denna utskottets hemställan hade bifallits af Andra kammaren, hvarefter ärendet öfverlämnats till Första kammaren, som hänvisat detsamma till förberedande behandling af sitt första tillfälliga utskott, och hade detta sistnämnda utskott i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt, att Första kammaren måtte på det sätt biträda Andra kammarens i ärendet fattade beslut, att Första kammaren för sin del beslutade att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t vid behandling af frågan om omläggning af Sveriges officiella statistik täcktes taga under ompröfning, huruvida i samband med denna omläggning en fortlöpande öfversikt af det ekonomiska läget i landet lämpligen kunde anordnas, äfvensom vidtaga de åtgärder, som häraf kunde föranledas.

Vid föredragning af föreliggande utlåtande biföll kammaren hvad dess utskott i detta utlåtande hemställt;

och som Andra kammarens i ämnet fattade beslut således ej blifvit oförändradt antaget, skulle jämlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen ärendet till Andra kammaren återlämnas för vidare behandling.

Vid förnyad föredragning af Första kammarens första tillfälliga utskotts den 8 och 10 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 5, i anledning af herr Lindhagens motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående afskaffande af bruket utaf paraduniform för civila ämbets- och tjänstemän, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Om befräm-
jande af den
nuvarande
bondeklassens
kvarblifvande
vid jordbruket
m. m.*

Föredrogs ånyo Första kammarens första tillfälliga utskotts den 7 och 8 i denna månad bordlagda utlåtande nr 4, i anledning af *dels* herrar Nilssons och Jonssons motion om åvägabrinande af utredning om åtgärder i syfte att befrämja den nuvarande bondeklassens kvarblifvande vid jordbruket m. m., *dels* och herr Lindblads motion om utredning angående åtgärder till främjande af landsbygdens befolknings kvarblifvande å landet m. m.

Till förberedande behandling af Första kammarens första tillfälliga utskott hade hänvisats två inom kammaren väckta motioner rörande jordfrågan.

I motionen nr 14, i hvars syfte herr *Pehrson* instämt, hade herrar *Nilsson* och *Jonsson* föreslagit, att kammaren för sin del måtte besluta, att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t på sätt som kunde anses lämpligt måtte låta verkställa en

utredning angående åtgärder, som skulle kunna vidtagas i ända-
 mål att befrämja den nuvarande bondeklassens kvarblifvande
 vid jordbruket och jordens bevarande i de gamla bondesläkternas
 ägo, äfvensom angående mera betryggande villkor för arren-
 datorer.

*Om befräm-
 jande af den
 nuvarande
 bondeklassens
 kvarblifvande
 vid jordbruket
 m. m.*

(Forts.)

Vidare hade, för den händelse ofvanstående förslag vunne
 bifall, föreslagits, att kammaren i samma skrifvelse måtte hem-
 ställa, att till den eller de personer, som kunde få ofvannämnda
 utredning sig anförtrodd, måtte till vidare behandling öfverläm-
 nas de utredningar och förslag, som torpkommissionen kunde
 komma att framlägga, äfvensom att jordbrukets lönearbetares
 möjligheter att öfvergå till själfständiga jordbrukare blefve före-
 mål för utredning och förslag.

I motionen nr 82 hade herr *Lindblad* hemställt, att kam-
 maren för sin del måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t
 anhålla, att Kungl. Maj:t, på sätt som kunde anses lämpligt,
 måtte låta verkställa utredning om sådana åtgärder, som kunde
 befrämja landsbygdens befolknings kvarblifvande å landet och
 bevarandet af redan befintliga bebyggda lägenheter äfvensom
 angående mera betryggande villkor för arrendatorer.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på andragna skäl
 hemställt,

dels att herrar Nilssons och Jonssons motion, nr 14, icke
 måtte af Första kammaren bifallas,

dels ock att herr Lindblads motion, nr 82, ej heller måtte
 af kammaren bifallas.

Herr Nilsson: Jag får ju medgifva, att utskottet välvilligt
 behandlat föreliggande motion och med gillande af att motionens
 syftemål är beaktansvärdt. Utskottet säger sig i likhet med mo-
 tionärerna till fullo beakta den stora betydelsen af de uppställda
 frågorna, ej minst den som rör bondeklassens bevarande, detta
 är ju för oss motionärer, äfvensom och framförallt för landets
 allmogeklass mycket glädjande. Det hufvudargument, utskottet
 anför såsom grund för sitt afstyrkande af bifall till skrifvelse-
 förslaget, är ju att Kungl. Maj:t redan vidtagit åtgärder i motio-
 nens syfte, hvilket var för motionärerna obekant vid det till-
 fälle då motionen väcktes. Vid detta förhållande kan jag till-
 fullo förstå utskottets afslagsskäl, men jag vill dock hoppas, att
 ett bifall till utskottets afslagsyrkande icke skall komma att upp-
 fattas som ett afståndstagande från de grundsatser, på hvilka
 motionerna hvila.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Om befräm-
jande af den
nuvarande
bondeklassens
kvarblifvande
vid jordbruket
m. m.

(Forts.)

Grefve Douglas: Jag vill icke vid denna långt framskridna tid upptaga herrarna mera än för ett ögonblick, men jag finner de föreliggande motionerna vara af en sådan betydelse, att det kanske icke är skäl att Första kammaren utan vidare blott med ett afslag affärdar desamma.

De frågor, som här föreligga och som ju kunna karaktäriseras och sammanfattas uti orden »den jordbrukande befolkningens kvarhållande på landet», beröra ett ämne, hvilket utgör eu af de större sociala frågorna i hela mellersta och norra Europa och hvilka hafva varit aktuella redan uti de allra äldsta tider, då den gamla romerska världen så småningom höll på att blifva öfverciviliserad. Det är alltså en ytterst viktig fråga och samtidigt en ytterst svårlöst sådan. Den hos oss nu med sådana sympatier omfattade rörelsen för egna hems bildande är långt ifrån det universalmedel, som härvidlag skulle kunna hjälpa. Denna öfvertygelse hämtar jag ur den erfarenhet jag äger om förhållandena t. ex. uti södra Tyskland. Där har det — som eftersträfvat med de egna hemmen, en långt gående ägostyckning och en oerhörd mängd af småbruk — för länge sedan blifvit en verklighet, men ändå råder där samma klagan öfver att den jordbrukande befolkningen isynnerhet dess yngre element lämna jordbruket och draga sig till de olika industrier, som finnas i köpingar och städer, till de sysselsättningar, som de nu för tiden så utvecklade kommunikationsmedlen erbjuda, och till de lättare förvärf, som i allmänhet förekomma uti städerna. Huru skall väl då en ändring till det bättre här kunna åstadkommas? För visso behöfves här en grundlig utredning för att komma till något resultat. Ytterst beror företeelsen naturligtvis därpå, att af alla näringsgrenar är jordbruket utan tvifvel den, hvilken både då den idkas såsom ett större jordbruk, såsom ett medelstort och såsom småbruk lämnar den minsta kontanta nettobehållningen. Det är hufvudskälet hvarför de yngre elementen, som vilja förtjäna någonting, draga sig från jordbruket. Jordbruket kan icke betala en sådan dagspenning och icke heller kan det skaffa ägaren af en egen torfva samma inkomst som yrkena och industrien kunna göra.

Jag är sålunda motionärerna mycken tack skyldig för att de berört denna fråga, och jag får också uttala min stora tillfredsställelse öfver att utskotten i bägge kamrarna uttalat, att de till fullo beakta den stora betydelsen af de uppställda frågorna, ej minst den om bondeklassens kvarblifvande vid jordbruket, samt att afstyrkandet endast berott därpå, att regeringen redan satt i gång en utredning inom olika områden för att om möjligt finna ett botemedel mot den svåra sociala fara, som här föreligger, icke blott i vårt land utan snart sagdt öfver allt i Europa.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga proposition till Riksdagen med förslag till ändrad lydelse af § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga proposition till Riksdagen angående beredande af pension eller understöd åt obotligt sinnessjuka lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor.

Anmälades och bordlades

bankoutskottets utlåtande nr 10, angående förslag till vissa ändringar i reglementet för riksbanken; äfvensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en postverkets lägenhet vid Hornsudde,

nr 32, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra kaptensbostället Dräggesta nr 3 och 4 i Uppsala län,

nr 33, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra länsmansbostället Hönjarum nr 2 med Dufvemölla kvarn i Kristianstads län,

nr 34, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra fänriksbostället Diseröd nr 1 i Göteborgs och Bohus län,

nr 35, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett till förra fältväbelsbostället Bjärshult nr 1 i Kalmar län hörande område,

nr 36, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra hospitalshemmanet Dufvedal nr 1 i Östergötlands län,

nr 37, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra predikantsbostället Tolånga nr 1 och 6 i Malmöhus län samt i ämnet väckt motion,

nr 38, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af två lägenheter från förra korpralsbostället Skärstad nr 3 i Östergötlands län,

nr 39, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra kornettsbostället Edema nr 1 i Kristianstads län,

nr 40, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af ett område från förra fanjunkarbostället Araskoga nr 2 i Malmöhus län, och

nr 41, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående disposition af förra kompanichefsbostället Torp nr 2 och 3 i Kalmar län.

Justerades tio protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde;

hvarjämte, likaledes på hemställan af herr talmannen, kammaren medgaf, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 4,07 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 14 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollet för den 7 i denna månad.

Anmäldes och bordlades .

bevillningsutskottets betänkande nr 9, i anledning af väckta motioner, afseende inskränkning af eller förbud mot utskänkning af brännvin vid offentlig danstillställning; äfvensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra kompanichefsbostället Kungsgården nr 1 i Kopparbergs län,

nr 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra majorsbostället Orreda nr 1 i Jönköpings län,

nr 44, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra korpralsbostället Högby nr 4 i Östergötlands län,

nr 45, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra majorsbostället Hult nr 1 i Jönköpings län,

nr 46, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af ett område från förra fanjunkarbostället Gislöf nr 6 och 32 i Malmöhus län,

nr 47, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra fänriksbostället Berg nr 1 i Göteborgs och Bohus län,

nr 48, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från kronohemmanet Röinge nr 2 i Hallands län,

nr 49, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra kompanichefsbostället Vänga nr 1 och 2 i Björnlunda socken af Södermanlands län,

nr 50, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för försäljande af ett till förra kompanichefsbostället Backa nr 1 i Södermanlands län hörande ägoområde,

nr 51, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af tre till förra löjtnantsbostället Legene nr 1 Nedergård i Göteborgs och Bohus län hörande lägenheter,

nr 52, i anledning af väckt motion om åstadkommande af utredning m. m. i fråga om reglering af äganderättsförhållanden i följd af vägars ändrade läge, och

nr 53, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vissa ändringar i lagen om enskilda vägar på landet den 5 juli 1907.

Upplästes och godkändes bankoutskottets förslag till Riksdagens skrivelser:

nr 30, till Konungen, angående ändring i instruktionen för Riksdagens revisorer vid riksbankens afdelningskontor i orterna, och

nr 31, till fullmäktige i Riksbanken, angående pension åt filosofie doktorn Henrik Ragnar Törneblad.

Vid föredragning af ett från Andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 191, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, med anledning af hr Lindleys motion, nr 190, angående afskaffande af till sjömanshusen utgående hyresafgifter m. m.,

beslöt Första kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott nr 2.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran följande den 11 innevarande mars bordlagda ärenden, nämligen konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, statsutskottets

utlåtanden nr 7 och 18, bankoutskottets utlåtande nr 10, lagutskottets utlåtande nr 18 äfvensom jordbruksutskottets utlåtanden nr 31—41.

Justerades två protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 3,15 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
